

קול

שולחן קהילות הייעוד

INTENTIONAL COMMUNITIES DESK

יד טבנקין

אני גאה על כך שפרסום זה, היקר ללבי, מצא את דרכו אל עיניכם הבוחנות. הוא עמוס בסיפוריהן של קהילות מכל רחבי העולם, סיפורים שיעוררו הן פליאה והן סקרנות נוכח הניסויים החיים שצצים היכן שרק תביטו, כמו פטריות אחרי הגשם.

נראה שההתחדשות המרגשת של קיבוצים עירוניים וקומונות עירוניות שמתרחשת כאן בישראל (ר' עמוד 13), משוכפלת במקומות אחרים, ופרויקט חזון לקהילות יעוד יהודיות – עליו תוכלו לקרוא בעמוד 6 – הוא מעורר השראה במיוחד.

חיי שיתוף ממשיכים להיות היעד של אלה המחפשים חלופה לאטומיזציה של החברה הקפיטליסטית. לאור זאת, אנו מביאים בעמוד 3 מאמר העוסק בחיים שיתופיים (co-living), מודל שמצליח לכרוך, איכשהו, קפיטליזם של המאה ה-21, נדליין ואנשים חיים יחד.

בעמוד 16 תמצאו דיווח מהכנס האחרון של ה-ICSA (האגודה הבינלאומית ללימודי קומונות), בו זכית להשתתף בקיץ האחרון. זהו מקום מפגש לאקדמאים החוקרים קומונות ולאנשים החיים בקהילה, מקום לפגוש בו חברים ותיקים מסצנת הקומונות ולפגוש המון אנשים מרתקים שעושים עם הקהילות שלהם דברים מעוררי השתאות.

היה לנו דיון נהדר עם לאה מקיבוץ פאריס במפגש האחרון של שולחן הקהילות הייעודיות (ICD). בעמוד 9 של גיליון זה תמצאו קטע העוסק בפרויקט המלהיב הזה. בפגישתנו הבאה, נפגוש את יו"ר ה-ICSA לשעבר, מומחה הקהילות והפרמקלצ'ר הנורווגי, יאן באנג. אם אתם מעוניינים להצטרף לפגישה שלנו ביד טבנקין, דברו איתנו ונעדכן אתכם בפרטים.

במבט קדימה, נשמח לשמוע ממכם, קהל הקוראים שלנו – בין אם תרצו לכתוב לגיליון הבא שלנו, או להציע הצעות שיעזרו לנו להפוך את "קול" לרלוונטי ככל האפשר.

להתראות בינתיים,

שלכם,

אנטון מרקס, קיבוץ משעול
(anton@communa.org.il)
www.communa.org.il

תוכן העניינים

3

Co-Living:
השלב הבא באבולוציה של הדיור?

4

קיבוץ שלו : קיבוץ בתוך מושב

6

הקהל : החממה הראשונה בעולם לקהילות
משימתיות בתפוצות

7

שיתוף 2020 : קובץ מאמרים

9

קיבוץ פאריז

10

קיבוץ באיזור התעשייה : ראשון לציון

12

מילגת יעקב עובד לעידוד חקר הקהילות
השיתופיות בישראל ובעולם

13

הקיבוץ העירוני בעכו

16

הארגון הבינלאומי של חוקרי קהילות
הייעוד בעולם

17

קומונת רלהיין : הקיבוץ האירי

19

"קומונות באמריקה, 1975-2000" : טימותי
מילר

20

תנועת "תרבות"

23

העולם כעיר - העיר כעולם : פרדי כהנא,
אדריכל

Co-Living: השלב הבא באבולוציה של הדיור?

<https://cfo.kpmg.co.il>

17/09/2018

מה שנראה היה כטרנד יאפי שמתאים בעיקר למילניאלס הולך ומסתמן כמהפכה הבאה בעולם הנדל"ן. דירות Co-Living דיור משותף (או דיור משותף בעברית) צצות בשנה האחרונה בערים גדולות ברחבי העולם כפטריות אחרי הגשם.

התחזיות מדברות על כך שעד שנת 2050 שני שלישים מאוכלוסיית העולם יגורו בערים הגדולות. לא פלא שהתחום, שהיה עד לא מזמן נחלתם של יזמים פרטיים או חברות סטרטאפ, מרכז כיום עניין גם מצד חברות נדל"ן מסורתיות, עיריות וממשלות. מניו יורק ולונדון, דרך תל אביב וירושלים ועד הונג קונג וניו דלהי, לקונספט של Co-Living יש וריאציות שונות, אבל העיקרון הבסיסי משותף לכולן: הסתפקות בחלל אישי קטן יחסית לטובת אזורים משותפים גדולים ונוחים. מתחם Co-Living טיפוסי לרוב נמצא ב"פריים לוקיישן" בעיר ונותן לדייר מעטפת שלמה של מגורים. מרוהט עד הפרט האחרון, חללים משותפים כמו מטבח גדול, חדר עבודה, גג, חדר כושר, חדר קולנוע, לאונג' וכן הלאה. על פי רוב המתחמים מתופעלים על ידי חברת ניהול שנותנת מעטפת שלמה של שירותי דיור ותפעול לוגיסטי – הדיירים לא צריכים להתעסק בתשלום חשבונות, ניקיון, תחזוקה וכו'; הכול כלול בשכר הדירה. בפרויקטים רבים שמים דגש על יצירת חוויית מגורים שמאפשרת חי קהילה ומארגנים סדנאות, אירועים, פעילויות כושר וכן הלאה.

במובנים רבים Co-Living מגדיר מחדש את המגורים כמוצר צריכה שנותן מענה לבעיות רבות של העידן הנוכחי: שינויים בדפוסי העבודה, מצוקת דיור בערים הגדולות והרצון בחיי קהילה בעידן של ניכור ואינדיבידואליזם. לכן, הוא אמנם מתאים לצעירים בני הדור הדיגיטלי שמחפשים פחות לבנים ויותר חוויות, אבל באותה מידה הוא יכול להתאים גם למשפחות שמחפשות חיי קהילה, למבוגרים שלא מעוניינים לחיות בגפם וככלל, לאנשים שמחפשים פתרון דיור גמיש, נוח וחווייתי באווירה אורבנית תוססת.

כמה דוגמאות לפרויקטים בולטים של Co-Living בישראל ובעולם:

WeLive היא זרוע המגורים של ענקית חללי העבודה המשותפים WeWork. לתפישתם, באותו אופן שבו WeWork שינתה את האופן שבו אנשים עובדים דרך פילוסופיה של חללים משותפים, שירותים, קהילה ואינטראקציה חברתית, WeLive מציעה חלופה לאופן שבו אנשים חיים. בדירות של WeLive שמים דגש על השטחים המשותפים כך שייצרו אינטראקציה בין הדיירים ומציעים סדנאות, בישול, אירועי קהילה וכו'. כמו כן מקפידים שם על גמישות מרבית – יש סוגים שונים של חוזים והדייר יכול לעזוב בהתראה קצרה. בשלב זה WeLive מפעילים 400 דירות כאלה בשני בניינים במנהטן ועוד אחד ממערב לוושינגטון הבירה. ל WeLive יש כבר תכנוניות קונקרטיות להתרחבות לערים נוספות בעולם, בהן תל אביב.

בפרויקט Oladoak במערב לונדון גרים 550 דיירים שמתפרשים על פני בניין בן 10 קומות. דייר משלם כ-1,000 ליש"ט לחודש ומקבל, בנוסף לדירה, מרחבים שיתופיים שכוללים סלון, חדר אוכל, מטבח, חדר כביסה, חדר משחקים, ספרייה, גינה, ספא, חדר קולנוע, מרחבי עבודה ועוד. התשלום כולל את כל המסים וגם שירותי ניקיון שכוללים אפילו החלפת מצעים.

Common, Ollie, Founder House, OpenDoor, Habhaus – כל אלה הן רק כמה דוגמאות לחברות ניהול נכסים אמריקאיות ששואפות לחולל מהפכה בחיים האורבניים ומפעילות כיום מתחמי דיור שיתופי ברחבי ארה"ב, לרוב עם גיבוי של חברות נדל"ן גדולות (Boston properties, למשל).

בישראל לא נשארים מאחור, כמובן. בשכונת שפירא בתל אביב פועל מיזם של חברת Venn אשר קרוי "בנייני קהילה". דיירי המיזם, שכולל 7 בניינים בשכונה, נהנים מסל שירותים שלם כמו תשלום חשבונות שוטפים, שירותי ניקיון וכביסה, חללי עבודה ופנאי, מניו ליוגה וכו'. עיריית תל אביב עצמה אישרה באחרונה להקדיש לדיור שיתופי חלק משכונת "מכבי יפו" שמתוכננת להיבנות ליד אצטדיון בלומפילד. מתוך 1,600 יחידות דיור יוקצו כ-120 יחידות לדיור שיתופי. הדיירים יחלקו ביניהם חדר כביסה, אזורים משותפים, מטבח, גג לגידול ירקות, חדר משחקים ושירותים נוספים. בשכונת כוכב הצפון שבצפון תל אביב מתכננים פרויקט דומה – בניין בן 6-7 קומות שיועד כולו לדיור להשכרה עם כמה דירות שיוקצו למגורים שיתופיים.

בלב לבא של העיר התחתית בחיפה פועל "הבית ברחוב הנמל", בניין מגורים חדש בגודל 500 מ"ר המתפרסים על שתי קומות. תחת הסיסמה "לגור לבד עם חברים", תמורת כ-2,000 שקלים בחודש הדיירים נהנים מחדר פרטי מאובזר לחלוטין עם שירותים ומקלחת פרטיים וגם משותף עם נוף לים.

עיריית ירושלים שואפת להיכנס לתחום בכל המרץ ולהפוך את בירת ישראל לשחקנית מובילה בדיור שיתופי. במסגרת תכנית הבינוי של קומפלקס "שער העיר" שיקום בכניסה לירושלים, העירייה מתכננת לבנות כ-1,000 מ"ר של חללים משותפים, שיהוו כ-10% משטחי הפרויקט (כמקובל בפרויקטים דומים בעולם), תחת הכותרת "כי מציון תצא דירה".

מערך הנדל"ן שלנו (של kpmg, א.מ.) מעריך כי חברות הנדל"ן צריכות לחשוב איך לוקחים את הדיור השיתופי לשלב הבא. חברות קבלניות יידרשו לבחון אם הן מעוניינות לבנות פרויקטים עם שטחי ציבור גדולים יותר, דירות קטנות יותר ותשתית שיכולה לשרת את סגנון החיים הקהילתי. במקביל, קרנות ריט וחברות המעוניינות בתשואה לאורך זמן יידרשו לבחון האם הן מעוניינות להשכיר בניינים שלמים לחברות אשר יפעילו את הדיור הקהילתי. מה שבטוח הוא שמדובר במוצר יחסית חדש בשוק אשר עשוי לטמון בחובו הזדמנויות גדולות.

קיבוץ בתוך מושב

שמעתם על קיבוץ בתוך מושב? כן, יש דבר כזה. 14 שנים לאחר שגרעין נוצרי ראשון הגיע מקנדה למגן שאול, נרקם במקום סיפור הצלחה חברתי-כלכלי שמשגשג לכל אורך התקופה. גולת הכותרת- מפעל 'גלבוץ' תעשיות מכשור בע"מ המצליח. אפרת שלם נחשפה לקונספט ההתיישבות הייחודי, להתמזגות ההרמונית של האידיאולוגיות, לפשטות ולהתנזרות הקהילה מחומריית בעידן השפע בו אנו חיים.

31/05/19

<http://mynetkibbutz.co.il>

ראיתי כבר קיבוץ שיתופי, קיבוץ מתחדש, קיבוץ דתי, קיבוץ עירוני, קיבוץ אנתרופוסופי, קיבוץ מעורב דתי-חילוני, אבל לא ראיתי 'קיבוץ נוצרי ציוני', המושגת על ערכי וברכי הנצרות. ובכן, אז יש כזה, הוא ממוקם במושב מגן שאול שבתענך והוא משגשג ופורה. לפני 14 שנים הגיע מקנדה הגרעין הראשון, שמנה משפחות בודדות בלבד. היום הוא מונה 15 משפחות ו-30 ילדים (100 אנשים בסה"כ). הם הגיעו בזמן הנכון למקום הנכון. בימי המשבר הכלכלי בארץ מגן שאול היה במצב קשה, גידולי החקלאות קרסו, חממות הורדים עמדו בשיממונם והחובות הלכו ותפחו. את החיבור ביניהם עשה דני עטר שהיה אז ראש המועצה האזורית. בתחילת

הדרך היו במושב התנגדויות וחששות מהשפעה מיסיונרית, אך די מהר הם למדו להכיר את שכניהם והיום זהו סיפור הצלחה בכל קנה מידה. שמו של הקיבוץ 'שלו', והוא שייך לארגון הגג 'בית אל'. הקיבוץ רשום אצל רשם העמותות כקיבוץ לכל דבר ועניין.

לאחר כמה שנים נטלו חברי הקיבוץ אחריות על שיקום הנוי, ניקו את שטח המושב, טיפלו בשדרות עצי הזיתים והפיקו שמן. למרות שהם לא משתמשים בבריכת השחייה (מטעמי צניעות), השקיע הקיבוץ כספים להפעלתה מחדש אחרי שנות יובש. מאז חזר מגן שאול לחיים והוא נראה יפה ומטופח.

"אני קיבוצניק"

מפעל 'גלבוץ' תעשיות מכשור בע"מ המצליח הוקם במושב. בשכונות המגורים הם שכרו ובנו דירות עבור המשפחות וגני הילדים. המפעל הוא מפעל טכנולוגי ברמה בינלאומית. היום הוא מעסיק כ-150 עובדים - 70% אנשי המושב והאזור ו-30% מהקיבוץ. הקיבוץ מתנהל כיחידה אוטונומית סגורה בתוך המושב. מסגרת בתוך מסגרת. עם הזמן שתי הקהילות השונות מצאו דרכי חיבור והבנה, והם אפילו חוגגים יחד את החגים; ילדי הקיבוץ מנגנים בטקסים וביום כיפור המבוגרים שומרים בשער. רבים מהמושביניקים מתפרנסים מהמפעל, והבנים החלו לחזור הביתה בגלל אפשרויות התעסוקה. נבנתה הרחבה ומחירי הנדל"ן עלו.

את ארנולד קורץ (55, נשוי), מנהל המפעל, פגשתי במשרדו הצנוע. כאשר תיאר לי את צורת החיים שלהם ראיתי בעיני רוחי את החלוצים של דגניה בראשית דרכם ונזכרתי במחזה של יהושע סובול 'ליל העשרים': חיי סגפנות, צניעות, שיחות נפש, קופה משותפת, תקציב שוויוני אחד (המנהל והפועל מקבלים שכר שווה), עזרה הדדית, אין רכב פרטי, אין טלוויזיה, חינוך שווה, אסיפה, ועדות, קבלה לחברות, מועמדות, בקיצור - דגניה. כל אחד לפי יכולתו וכל אחד לפי צרכיו. קיבוץ עם ערכים סוציאליסטיים של פעם. ותתפלאו - זה עובד, ועובד טוב. קורץ מכריז על עצמו בגאווה - 'אני קיבוצניק!'

לא שמעתם על השינויים שעברו הקיבוצים? הם ברחו מהשותפות.

קורץ: "שמענו. כל קיבוץ צריך להחליט מה טוב עבורו. הקיבוץ הוא דינמי ועליו להתאים את עצמו למציאות המשתנה. אנחנו חייבים לשמור על הערכים שלנו (כל אחד לפי יכולתו וכל אחד לפי צרכיו) מצד אחד, ומאידך אנו מאפשרים היום קצת יותר חופש לאדם. למשל, כל אחד יכול להשתמש ברכבי הקיבוץ מתי שהוא רוצה ויש עוד.

חברי הקיבוץ לא יוצאים לפנסיה, הם עובדים עד כמה שהם מסוגלים. את הילדים פגשתי בארוחת הצהריים בגן הילדים. הם ישבו עם סינרים, בשקט ובנימוס אירופי. נבוכו קצת כשנשאלו לשמם. הם היו מטופחים ונקיים כמו ילדי פרסומת.

המטפלת דיברה גרמנית. בחדרי הבית היו פינות יצירה, שולחנות ציור, ובפנים חדר שינה עם מיטות קטנות. הנשים לבשו שמלות ארוכות ושיערן אסוף. עיניהן היו מוארות, קודש לצאצאים. כבר מגיל קטן הם מדברים שלוש שפות: אנגלית (בבית), גרמנית ועברית (בבית הספר). הם עושים את הברגוריות של משרד החינוך. בהגיעם לגיל הגיוס הבנים מתגייסים לצה"ל.

ומה לגבי חתונות? קשה למצוא בני זוג בקהילה סגורה?

קורץ: "רוב הצעירים מוצאים את בני זוגם בתוך הקהילה, חלק מהם יוצאים לחו"ל, שם הם מוצאים וחוזרים או שעוזבים. החתונות מתנהלות בטקס פנימי אזרחי."

יש עזיבות?

קורץ: "יש. בעבר עזבו אותנו כמה משפחות שהחליטו לבחור בדרך אחרת. אין ספק שזה כואב, אבל אנחנו ממשיכים בדרכנו."

כאן במגן שאול מתמזגות יחד אידאולוגיה סוציאליסטית עם אמונה דתית נוצרית ושתייהן יוצרות סינתזה מעניינת של פשטות, צניעות, התנזרות מחומריות ונתינה בלתי פוסקת לאחר. הם מאוד נוהרים לא להבליט את הסממנים הדתיים. לא תמצאו כאן כנסייה, צלב, או כל סימן נוצרי אחר. את התפילות מקיימים בבוקר בחדר האוכל או בחוץ על המגרש, מברכים ומודים כשהטקסט חופשי. למעשה, הם אינם שייכים לזרם כלשהו בנצרות, אלא מאמינים בדרך עצמאית משלהם.

המוטיבציה של הנוצרים לעזור לישראל נובעת מההנחה שהעם היהודי הוא השורש של העולם והנצרות היא הענפים הצומחים מהשורש. היחס ליהודים הוא יחס של כבוד ואהבה לעם הנבחר. החיבוק לישראל ולמגן שאול הוא חיבוק של נתינה והערצה.

קורץ: "אנחנו אומרים שהברית החדשה והתנ"ך משלימות זו את זו. אנחנו מאמינים גם בישוע וגם באלוהים. הערך הכי חשוב בעינינו הוא 'ואהבת לרעך כמוך' ועל פיו אנחנו חיים. מבחינתנו הנצרות היא המשך הסיפור התנ"כי, וישוע מצטט רבות את הנביאים. הרעיונות שהוא מביע נמצאים בעולם היהודי של אותה תקופה, ובאים לידי ביטוי גם במשנה. אנחנו לא העם הנבחר – אנחנו לא במקום הראשון. ה' איפשר לנו להיות שותפים של העם היהודי. לכם יש זכות גדולה, ואני לידכם מרגיש בבית."

הנוצרים האלה רואים את תפקידם בעולם לעזור לישראל להתקיים, לחזק אותה. על כן הם בוחרים במודע להתיישב במקומות הכי קשים ולתת פרנסה לעם ישראל. הם מאמינים בארץ ישראל השלמה, התנ"כית.

שילוב של שותפות ונתינה טוטאלית

'האח הבכור' של קיבוץ 'שלו' הוא קיבוץ בית אל הנמצא בזכרון יעקב. קהילת בית אל הגיעה מגרמניה הרבה לפני קהילת מגן שאול, בשנת 1963 עם מנהיגתה אמה ברגר, אחות במקצועה, שאחרי שנרפאה ממחלה קשה הבינה שקרה לה נס ונדרה נדר להקדיש את חייה לעזור לשיבת העם היהודי למולדתו. היא חרתה על דגלה את הפסוק מבראשית: 'מברכך אברך, ומקללך אאור'. מי שיברך את מדינת ישראל, אמרה, יבורך בעצמו. כך הצטרפו אליה מאות 'מבורכים' שעלו איתה לזיכרון יעקב. בסביבות שנת 2004 קיבלו חברי הקהילה מעמד של תושבי קבע בישראל, והיום הם מונים כמה מאות נפשות.

בין שתי הקהילות יש קשרים יום-יומיים: ילדי מגן שאול נוסעים מדי יום ללמוד בבית הספר בזכרון, לומדים עד י"ב ועושים בגרויות של משרד החינוך. בכיתה ט' מתחילים לעבוד גם במפעל לרכוש את המקצועות הנדרשים למפעל, כדי ליצור דור המשך. בזכרון יש כבר בית סיעודי עבור זקני הקהילה. בית העלמין נמצא בחיפה ובגבעת עדה, ועל הקברים אין צלב.

לחמשת מפעלי בית-אל יצאו מוניטין רבים בכל העולם בשל איכות המוצרים. הם פרוסים בצפון ובדרום: בזכרון יעקב, בבני יהודה ברמת הגולן, במגן שאול, באזור התעשייה שח"ק ליד אום אל פאחם ובאזור התעשייה של הישוב הקהילתי ספיר שבערבה, שם מוקם מפעל חדש. בכל מפעלי בית אל עובדים מעל אלף עובדים.

"מייד אין יזרעאל"

הייחוד של 'גלבוץ תעשיות מכשור בע"מ' הוא מוסר עבודה גבוה, הקפדה 'יקית' על איכות המוצר בסטנדרט הכי גבוה שאפשר. איכות המוצרים משכה אליו חברות גדולות, מן החשובות והידועות בעולם, ששמעו על המפעל מפה לאוזן, ללא פרסום מסחרי, הכול נעשה בצנעה. אותו דגש ותשומת לב הם שמים על רמת השירות: נותנים שירות אמין לחברה גדולה כמו גם לקטנה. בקבוצת בית אל מייצרים מגוון רחב של מוצרים: חלקים למטוסים, חלקים לחדרי ניתוח, מסנני אבי"כ, חדרים סטריליים, טורבינות גז, בתי חולים שדה, אוהלי אבי"כ, חלקים לרכבות, קוסמטיקה, וגם בתחום המזון: ריבות, לחמים, רטבים ועוד. המוצרים לייצוא נמכרים עם התווית 'מייד אין יזרעאל' בהבלטה מכוונת. המוטיב של נתינה הוא מוטיב מרכזי בחייהם. קבוצת בית אל תורמת לגופים רבים.

בכניסה למפעל תלויה תעודת קלף מטקס הנחת אבן הפינה ל'גלבוץ תעשיות מכשור בע"מ', משנת 2003, ובו פסוקים מישעיהו פרק י"ד שהם למעשה 'האני מאמין' שלהם: "כי ירחם יהוה את יעקב ובחר עוד בישראל, והניחם על אדמתם, ונלווה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב". ואכן, 'הגרים' במגן שאול נספחו לבית יעקב והם מביאים את ערכי התנ"ך, הנצרות והקיבוץ בשילוב נדיר ויוצא דופן, שלא קיים בשום מקום בעולם, שילוב של שותפות ונתינה טוטאלית.

הקהל

החממה הראשונה בעולם לקהילות משימתיות בתפוצות

העולם המערבי חווה משבר מתמשך של בדידות שהולך ומעמיק ככל שהניידות בעולם גוברת, המשפחות קטנות ותוחלת החיים מתארכת. המשבר הזה לא פוסח על העולם היהודי, שחווה תת-משבר נוסף משלו והוא התרחקות הולכת וגדלה של הדור הצעיר מהמוסדות הוותיקים והרשמיים של העולם היהודי, שנתפסים כהיררכיים מדי ובלי-רלבנטים לסוגיות האמתיות שמעסיקות את הדור הזה. משמעות הדבר היא שברחבי העולם היהודי ישנם יותר אנשים שאינם שייכים למסגרת קהילתית כלשהי, מאשר כאלה הנוטלים חלק בחיי קהילה על בסיס קבוע.

על הרקע הזה נוסד בשנת 2014 מיזם "הקהל" בתור תכנית פיילוט של הארגון הניו-יורקי Hazon ובמימון של הפדרציה היהודית של ניו-יורק. מקור ההשראה לתכנית היה הרשת העניפה והמוצלחת של הקהילות המשימתיות בישראל, אשר החלה את דרכה באמצע שנות ה-80 ומונה כיום למעלה מ-200 קהילות בכל רחבי הארץ וממגוון מגזרים. מטרת המיזם היתה לבחון האם המודל של קהילה משימתית, או Intentional Community באנגלית, יכול לשמש לאחר התאמות מסויימות ככלי שייתן מענה רלבנטי לצעירים יהודים בתפוצות המחפשים השתייכות קהילתית והמשכיות תרבותית אך לא מוצאים אותה במסגרות הקיימות.

לא רק איכות חיי הפרט עומדת כאן על הכף, אלא העמיות היהודית. עמיות זו תלויה בראש ובראשונה בחיבור משמעותי וארוך-טווח בין אנשים המרגישים משמעותיים בסביבתם ועבור סביבתם. יחסים תועלתניים בלבד, לצד העדר מרחב ליצירתיות ויוזמה, מולידים ניכור אשר בסופו של דבר מרחיק צעירים מהחיים היהודיים בכללותם. המרחב היהודי זקוק לשותפים פעילים שיפרו, יעדכנו ויחדשו את הנכסים המשותפים. המעבר מתפישה סטטית של זהות יהודית, להכרה בצורך ביזמות ודיאלוג מתמיד, הם המצע הרעיוני שעליו צמח המיזם.

החממה של "הקהל" מטפחת קהילות חדשות המתארגנות סביב מנהיגות אופקית ומשקיעות את משאביהן הן בפיתוח המרחב החברתי הפנימי והן בפיתוח עשייה משמעותית כלפי סביבתן הרחבה במגוון תחומים: חקלאות וקיימות, תרבות יהודית, צדק חברתי, להט"ב, חינוך ועוד. הקהילה מאפשרת לחבריה לתת ביטוי לפרשנות עדכנית לזהותם היהודית, בתוך מסגרת חברתית יציבה וארוכת-טווח המתנהלת באופן עצמאי ותחת אחריותם המלאה. החממה פועלת עם כל קהילה במשך שלוש השנים הראשונות להקמתה, מעניקה לה ליווי מקצועי, מענקי ייזום, כנסים והכשרות, סיור לימודי בישראל וכנס שנתי בינלאומי.

רשת הקהילות של "הקהל" כוללת כיום קרוב ל-130 קהילות מכ-35 מדינות

בשש יבשות. הקהילות מגיעות מכל הזרמים של העם היהודי ובמיוחד מהזרם הגדול ביותר ובעל קצב הגידול הגבוה ביותר: חסרי הזרם (unaffiliated). השותף המרכזי של Hazon בהפעלת המיזם הינו משרד התפוצות המוביל קשת רחבה של מיזמים ברחבי העולם היהודי שנועדו לחזק את החיים היהודיים בתפוצות ולהבטיח קשר איתן בין ישראל והתפוצות. במרץ 2020 יתקיים הכנס השנתי של 'הקהל' בישראל, והוא צפוי להיות ההתכנסות הבינלאומית הגדולה ביותר עד כה של נציגי קהילות משימתיות מרחבי העולם היהודי.

לפרטים נוספים ניתן להיכנס לאתר של הקהל: hazon.org/hakhel או לפייסבוק:

https://www.facebook.com/hakhel.jewish.intentional.communities.incubator/?modal=admin_todo_tour

שיתוף 2020

לחברים ולחברות שלום

אנו קבוצת חברים המקדמים יוזמה לכתיבת קובץ מאמרים:

שותפות ושוויון – כחלק מחברת המחר

בקובץ מאמרים זה אנו רואים במה לדיון בחיי השיתוף וערכיו, בקיבוץ, בקבוצות השיתופיות ובמגמות ישראליות ועולמיות שמצביעות על שינוי מגמה.

מגמה שמתעצמת מאז משבר הכלכלי העולמי של שנת 2008.

אנו רואים בקובץ בשורה חשובה וכלי חיוני לעיסוק בתכנים והבהרתם ע"י חברים וחברות שהתחום הוא בנפשם.

הקובץ אמור להיות מכוון לעתיד. כזה, שדרך עיסוק בסוגיות השיתוף, משרטט את תחילתה של אלטרנטיבה ממשית לפרט ולחברה בהווה ובעתיד לבוא. נבקש לא להסתפק בדיון רעיוני ותיאורטי בסוגיות השיתוף, אלא ננסה גם להציבו במרכזה של המציאות של היום ולבחון ולהציע פתרונות לאתגריה.

בצומת הנוכחית של התקופה יש צורך, בין יתר הדברים, לפרסומם של תכנים שיכולים להלהיב ולהוביל להתנסויות שיתופיות חדשות.

נשמח מאוד לשתף ושתהיו בין כותבי הקובץ.

בתחתית הדף כלולים נושאים רבים שהצוות המארגן חשב שכדאי לעסוק בהם.

ניתן לבחור באחד הנושאים או ביותר מאחד. ניתן גם לבחור בנושא אחר שיראה לכם מתאים וראוי.

אורך הרשימה / מאמר יכול להגיע עד 4000 מילה, בתוספת תקציר של בין 400 ל-700 מילה.

בברכה, מערכת היוזמה: אלישע שפירא, דני זמיר, לילך רון, אדם לטרולו ודורון נדיב.

לפרטים נוספים מוזמנים להתקשר

אדם לטרולו: 0549719555

דורון נדיב: 0524479167

מטרות: - תקווה, מחשבה והגשמה של שותפות ושוויון בין שונים.

בקובץ מאמרים זה אנו רואים במה מרכזית לדיון בערכי השוויון והשיתוף, בקבוץ, בקבוצות השיתופיות ובמגמות עולמיות המצביעות על שינוי מגמה.

מגמה שמתעצמת מאז משבר הכלכלי העולמי של שנת 2009.

הקדמה: הסבר רעיוני - עקרונות הרעיון השוויוני שיתופי - במה אנחנו מתעסקים

- הקדמה

- דיון על ערכי השיתוף

- למה שיתוף דווקא עכשיו

חלק ראשון: מה עומד מאחורי ההתעוררות של המגמה השיתופית?

- שיתופיות בעידן של חרדה

- חירות וחופש וביטויים היום - האם שיתוף יכול להוות אלטרנטיבה

- התעוררות הפוליטיקה הסוציאליסטית - סימון מגמה לחיים שיתופיים?

- מה יכול להיות החזון של הרעיון השיתופי?

- הקיבוץ והקבוצה כבסיס לחיי צדק חברתי?

- מה זה אחווה, חופש ושוויון?

- מנהיגות בחברה שוויונית שיתופית

- המתח בין שוויון וחירות

- חרות ואחריות

- חולשות וכשלים בחיים השיתופיים כיום. למשל, "המחלות של ההצלחה".

חלק שני: הרעיון השיתופי - איך נראה השיתוף היום בקיבוצים ובקבוצות?

- שיקוף של האתגרים בהגשמת השיתוף היום בקיבוץ השיתופי

- אתגרי השיתוף בקיבוצים המתחדשים

- ראיונות על אותן השאלות עם אנשים מקיבוץ שיתופי, קיבוץ מתחדש וקיבוץ עירוני חדש (קהילה שיתופית)

- בדיקה עצמית - 20 שנה להקמת הקבוצות השיתופיות, מה בין החזון והמעשה

- לחיות בקבוצה שיתופית בעידן ניאו-ליברלי

- מכשולים משפטיים להתארגנות שיתופית

- עתיד הקואופרטיבים בישראל

- צורות שונות של יישום השיתוף בקיבוצים שונים: אמותי, משעול, פלך, משמר העמק, עין השופט שמיר ועוד קיבוצים וקבוצות.

- במה רלוונטי השיתוף לחיים בישראל היום

- הצבת אלטרנטיבות שיתופיות לבעיות ההווה – כיצד יכולים להיראות פתרונות שיתופיים לבעיות המטרידות את החברה בישראל ובעולם המפותח, בהווה ובעתיד, ביניהן: מבנה שיתופי, מגורים, זיקנה ופנסיה, מטבע, קהילה, השכלה, תעסוקה, תרבות, אומנות ואחרות.

קיבוץ פאריס

מאת לאה שוורץ

איך הכל התחיל?

הכל התחיל סביב שולחן ארוחת הערב, כאשר אמי היהודיה והדכאונית שיבחה את השנים שבילתה בקיבוץ; אלה היו השנים המאושרות בחייה. במשך כל 18 שנותי ציפיתי לעבור לחיות במקום בו האושר אפשרי. זה היה ב-1983. החיים שגיליתי בקיבוץ הרחיקו מעבר לחלומותי הפרועים ביותר. מטבע הדברים, לא הכל היה מושלם, אבל הבנתי שבדרך החיים הזו ניתן להתגבר על מרבית הקשיים. חיי האישיים החזירו אותי לצרפת באופן בלתי צפוי. עזבתי את ישראל, אבל לא את רעיון הקיבוץ. גם היום אני משוכנעת שדרך החיים הזו ניתנת לייצוא, שהיא פתרון הן למדינות מתפתחות והן למדינות מפותחות, לכל מקום המתמודד עם קשיים אנושיים ואקולוגיים אדירים.

מאז 1995, עבדתי ללא לאות בניסיון ליצור חיים בהשראת הקיבוץ. אני פסיכותרפסטית במקצועי ואני מנהלת פרויקטים בשדה הפסיכו-סוציו-חינוכי – כדי לעזור לחברינו להימנע מסבל פסיכו-סוציאלי וכלכלי. ב-2017 פגשתי את קלוד ברגר, אשר במשך 20 שנה, במאמרים ובכנסים, מדבר על הקיבוצים העירוניים בישראל, ואיך הם פועלים למען חברה צודקת ומספקת יותר, למען חבריהם והסביבה בה הם חיים. בעזרתו, ובעזרת חברים נוספים, ייסדתי ב-2018 את "קיבוץ פאריס", ארגון ללא מטרות רווח שמטרתו לקדם אורח חיים בהשראת הקיבוץ הקלאסי והקיבוץ העירוני: "הקיבוץ הכפרוני".

מה זה "קיבוץ כפרוני"?

כפי ששמו מרמז, "הקיבוץ הכפרוני" הוא קהילה מפוזרת מבחינה גיאוגרפית. חלק מחבריו חיים באזורים כפריים, בעוד שאחרים חיים באזורים עירוניים. לכן, הקיבוץ הכפרוני מציע לחבריו הן את יתרונותיו של הקיבוץ הכפרי והן את אלה של הקיבוץ העירוני:

1. יתרונות הקיבוץ הכפרי: בזכות מיקומו, הקיבוץ הכפרוני מציע חוויות הקרובות לטבע, בין אם בחיי היומיום, בסופי שבוע או בחופשות ארוכות. בקיבוץ הכפרוני אנחנו מטפחים את בתינו, גינותינו וקרקעותינו. אנחנו בונים, מתקנים, זורעים, קוצרים וכו'. כך, הקיבוץ הכפרוני מקיים את האידיאלים היהודיים של עבודת האדמה – למען חיים קרובים יותר לטבע – לא רק בארץ ישראל. הקרבה הזו תורמת לפריחת הזהות היהודית לא פחות מציון כל מה שנברא "באופן אלוהי".

2. יתרונות הקיבוץ העירוני: גודלם של קיבוצים עירוניים בישראל נע בין 10 ל-150 חברים. מספרם המצומצם של החברים בכל קהילה מאפשר את תחושת היחד, הקשב בין אדם לחברו, העליצות, החברות והעזרה ההדדית.

כל קיבוץ עירוני בוחר לעצמו מושגים ומודלים מנחים ביחס לפעולה המשותפת של חבריו מבחינת עבודה, אורח חיים ופעילות הומניטרית ו/או משימות סוציו-חינוכיות פנימיות וחינוכיות. הודות למספר החברים המצומצם בכל קהילה, קל יותר לכולם להתחבר למשימה המשותפת. על כן, כל קיבוצניק חי חיים של סיפוק והגשמה, עד כמה שחיים כאלה הם בגדר האפשר.

הקיבוץ העירוני הוא רשת של משאבים משותפים ומשימות סוציו-חינוכיות ו/או הומניטריות. כך, יכולים 10 אנשים בחיפה, 15 בתל אביב ו-3 בבאר שבע לראות את עצמם שייכים לאותו קיבוץ עירוני, משום שהם עובדים יחד, באותו מקום ו/או באמצעות האינטרנט; מעבירים חלק ממשכורתם (או את כולה) לחשבון בנק משותף; מתראים על בסיס יומי או מזדמן; משתייכים לאותו ארגון עם אותן משימות; משתפים פעולה בפרויקטים חברתיים, חינוכיים ו/או הומניטריים. למעשה, ניתן להרחיב את הרשת הזו גם באופן בינלאומי.

על בסיס הבנה זו של הקיבוץ העירוני, קיבוץ פאריס מתכנן לפעול למען שיתוף (של אמצעים, משימות, ידע וכו') עם קיבוצים קיימים בצרפת (כמו פרדאילהן, הקיים מאז 1950), קיבוץ בתהליכי הקמה במאריסי, קיבוצים בחו"ל כגון זה שליד לונדון, קיבוץ בבלגיה וקיבוצים בישראל.

קיבוץ פאריס שואף לפתח את הקשרים הבין-קיבוציים, ליצור משימות פסיכו-סוציו-חינוכיות והומניטריות, להקים משימות משותפות עם קיבוצים בישראל ובגולה, ליצור שיתופי פעולה עם אגודות נוספות ולבנות פרויקט רווחי מבחינה כלכלית. הקיבוץ מארגן אירועים (סדנאות, ארוחות, אירועים חגיגיים, חגים בנוסח קיבוצי, טיולים וימים פתוחים) על מנת להיות מוכר יותר ולחלוק את דרך החיים הזו עם אחרים, באמצעות מחשבה ומעשה. למידע נוסף, בקרו באתר שלנו:

www.lekibboutzdeparis.org

בספטמבר 2019, קיבוץ פאריס יתחיל לצרף חברים חדשים, אנשים מכל הגילאים, צרפתים או ישראלים, מאפריקה או מכל מקום אחר, המעוניינים להשתתף בפיתוח הכלכלי והחברתי של הקיבוץ. ניתן לעשות זאת גם ע"י התנדבות איתנו – שלחו לנו אימייל אם אתם מתעניינים בנושא.

קיבוץ באיזור התעשייה; 91 חברים- 21 ילדים ומשכורות בקופה משותפת

mynet ראשון לציון
אבי איצקוביץ'

30.11.18

באיזור התעשייה הישן של ראשון לציון קם קיבוץ עירוני/אין רפת או פאלחה- אבל חיים שם יחד 91 מבוגרים וילדים/ הם יוצאים לעבוד יחד- המשכורות מגיעות לקופה משותפת- והם אף פעם לא מרגישים לבד/ אבל . #זה לא מתאים לכל אחד "

הדבר הראשון שעולה לראש לשמע המילה 'קיבוץ' הוא רפת, פאלחה, ערימות של קש ותבן, אולי גם בית ילדים וחדר אוכל משותף. אבל הקיבוצים של היום הם כבר ממש לא הקיבוצים של פעם והקיבוצים שצומחים בלב הערים הגדולות הם כבר סיפור אחר לגמרי.

לא רבים מתושבי ראשון לציון יודעים שממש מתחת לאפס בעיר הרביעית בגודלה בארץ, פועלת קומונה כבר למעלה מעשור. את החליבה וקטיף האבוקדו מחליפים חינוך והקניית ערכים, אבל חוץ מזה מדובר בקיבוץ שיתופי לכל דבר.

"רצינו לחיות בקבוצה"

מדובר במודל ייחודי שהחל בשנת 2006 על ידי חברי וחברות תנועת דרור ישראל (בוגרי הנוער העובד והלומד) כמהלך משותף עם עיריית ראשון לציון.

במשך שנות פעילות הקיבוץ פותחו בו תוכניות, יוזמות חינוכיות ופעילויות קהילתיות רבות לרווחת התושבים בכל הגילאים, החל מגן הילדים ועד הגיל השלישי. כיום משתתפים בפעילות למעלה מ-5,500 מתושבי העיר מדי שנה.

מי שנחשבת לימייבשת הביצות' של הקיבוץ העירוני ונמצאת בו מיומו הראשון היא נעם אראלי, אם לשניים, המשמשת מרכזת הפעילות; "כבר בשנת 2001 הגעתי לעיר כחלק מפעילות צבאית של מתגייסי גרעין הנח"ל וממה שהיה מכונה 'משימה לאומית'", היא משחזרת. "בתום המסלול המדובר רצינו להמשיך לחיות בתוך הקבוצה שהתגבשה ולהמשיך את הפעילות החינוכית שאז עוד לא היתה כלל מוכרת."

הקבוצה הראשונה מנתה 15 חברים, "היינו גרעין של אנשים שאהבו את ראשון לציון ורצו להמשיך לחיות במסלול החיים הזה. בשלב הזה של החיים היינו צריכים לקבל החלטות משמעותיות לטובת בניית החיים שלנו ולכן פנינו לעירייה וביקשנו סיוע כדי לבנות כאן משהו חדש שייקרא קיבוץ עירוני. לשמחתנו בעירייה נענו לאתגר וככה בעצם יצא לדרך הקיבוץ העירוני."

"המשימה הלאומית של החברה הישראלית היום היא עשייה בשדה של החינוך והחברה", מסבירה ראש מינהל קהילה, דפנה שקורי, שמתוקף תפקידה אחראית על הפרויקט הקיבוצי בעיר מטעם העירייה ומסייעת לחבריו.

"הקיבוצים העירוניים נותנים את המענה הזה כסוג של הגשמה ציונית ומודרנית לשמר את הרוח הישראלית והקהילתית. נוכחות של הקבוצות האלה בעשייה העירונית מבורכת ויש להם תרומה ייחודית למרקם העירוני. ראשון לציון היתה חלוצה בקרב הערים בישראל לקלוט קיבוץ עירוני ותמשיך לתמוך, לפעול ולקדם קבוצות נוספות."

המשכורת בקופה אחת

כיום מונה הקיבוץ 70 בוגרים ובוגרות, חלקם זוגות נשואים עם ילדים וכן רווקות ורווקים בגילאי 25-40 ועוד עשרה ילדים. הם מתגוררים במבנים שהוקצו על ידי העירייה במזרח העיר ובדירות שכורות ברחבי העיר, ומחזיקים בקופה כספית מרוכזת שאליה מעבירים חברי הקומונה חלק ממשכורתם, עניין כמעט בלתי נתפס במציאות של ימינו.

"בבוקר אנחנו קמים ויוצאים כל אחד לעמל יומו ולעבודתו", מסבירה אראלי איך זה עובד, "רבים מאיתנו עוסקים בחינוך, כי זו דרך חיים אבל יש גם בעלי מקצועות חופשיים כמו קונדיטור וחשמלאי. בשעות הצהריים כל אחד חוזר לביתו ומתפנה לעבודה בקהילה".

איך עניין השיתוף בא לידי ביטוי ?

"כולנו יחד מתחזקים את המקום ואת הדירות שבהן אנו חיים. גם הכסף שאנחנו מרוויחים מועבר בחלקו לקופה משותפת שנועדה לצרכים המשותפים שלנו, ממש כמו בקיבוץ. הקמנו, למשל, גן ילדים לילדי הקומונה והתחזקה של המקום עולה כסף, גם פעילות תרבות משותפת או חגים, כל אלה עולים כסף".

אם השאיפה היא לתרום בחינוך, למה הילדים של הקיבוץ מתחנכים בגן נפרד?

"חלק מהילדים הולכים למסגרות העירוניות ולחלק מהילדים יש מסגרת שאנו מפעילים שמגיעים אליה גם ילדים מחוץ לקיבוץ, ככה שלא מדובר בקבוצה סגורה.

חברת קיבוץ נוספת היא דפנה ברשילון, 38, אמא לילד, שהחליטה לקשור את חייה עם הקומונה הראשונה, "הייתי חניכה ומדריכה בנוער העובד הלומד ובצבא התגייסתי לגרעין נח"ל. בתום השירות רצינו להמשיך לחיות בתור גרעין ובאופן שיתופי. השותפים בגרעין אמרו שיש אפשרות לחיות כקומונה בראשון לציון והחלטנו לנסות את זה.

לדברי ברשילון, למרות ערך השיתופיות והחברתיות יש גם גבולות ובחירה; "אנחנו חיים 35 אנשים במתחם אחד משותף באיזור התעשייה הישן שמחולק לדירות. חלק

מהחברים גרים יחד בקומונה, חלקם עם המשפחה או עם בני הזוג. לכל יחידה יש את הסלון שלה ואת המטבח ששם הם יכולים לבשל לעצמם או לאכול יחד, ממש כמו קיבוץ. כל הזמן מצטרפים אלינו אנשים חדשים וגם עוזבים את הקומונה, יש תחלופה וזרימה של אנשים."

איך הגיבו במשפחה על הבחירה במסלול חיים קצת חריג?

אראלי: "אבא שלי גם קיבוצניק ומכיר את הסטיגמות האלה. אני מניחה שיש הורים לחלק מחברי הקומונה שרואים בזה חוסר יציבות, אבל לאט לאט החששות שלהם, כמו אלה שיש לכל הורה באופן טבעי, מתפוגגים."

ברשילון: "הסביבה בהתחלה הרימה גבה לנוכח דרך החיים שבחרתי אבל זה תמיד קורה כשיש משהו לא מוכר. מצד שני, החיים של רבים שגרים לבד או בעיר גדולה הם לא טובים יותר. אמנם זו לא הנורמה אבל אני מאושרת וזה העיקר. כל עוד טוב לי במקום הזה אין סיבה שאעזוב."

"לא לכל אחד"

בניגוד לשתי החברות האחרות שהגיעו לקיבוץ בתחילת שנות ה-20, לאדם קימחי, בן 40 ואב לשניים, זה לקח כמעט עשור. "כשהייתי בן 27 בערך דיברו איתי על הקומונה שמתגבשת בראשון לציון וסיפרו לי על הרצון להקים גרעין חינוכי שיפעל בתוך הקהילה. זה נשמע לי מאוד מעניין והתאים לשלב הזה של החיים שלי. הייתי בגרעינים וברוח ההתנדבות כל חיי וזה היה נראה לי מאוד טבעי שימשיך להיות חלק ממסלול החיים שלי."

קצת קשה להתנהל בקבוצה שמונה עשרות אנשים שצריך לתת להם דין וחשבון.

"החיים מלאי אתגרים. אני לא יודע אם החיים שלי קשים יותר מהחיים של אחותי שחיה בתא משפחתי רגיל. אני רואה בזה דווקא יתרון כי אם רבתי עם אשתי ואני לא מדבר איתה אז אני יכול לפנות לחבר שיפשר בינו."

"אני אוהב את זה אבל זה לא מתאים לכל אחד", הוא מבהיר. "בני אדם כל הזמן משתנים ומתפתחים ומה שטוב לי לא יהיה טוב למישהו אחר, למרות שאני ממליץ על צורת החיים הזו."

אראלי: "מי שמצטרף אלינו בוחר בדרך החיים הזו, אחרת הוא היה מעדיף לחיות כמו שאר תושבי העיר. אף אחד מאיתנו לא נמצא כאן בחוזה ומי שלא רוצה יכול לצאת מכאן בכל רגע נתון. יש לכל אחד גם את התקציב האישי שבו הוא יכול לעשות מה שהוא רוצה ואף אחד לא מתערב."

מרכז תיעודי, מחקרי ורעיוני
של התנועה הקיבוצית

מזמין חוקרים להגשת בקשה למילגת יעקב עובד לעידוד חקר הקהילות השיתופיות בישראל ובעולם

המילגה מיועדת למחקרים אקדמיים המשלבים נושאי
קיבוץ, קהילות שיתוף וייעוד בישראל ובעולם

- המילגה המוצעת הנה על סך 10,000 ש"ח.

- הזכאים למילגה ייקבעו על-ידי ועדה משותפת ליד טבנקין, משפחת עובד וחוקרי אקדמיה בכירים, בתום בחינת כלל פניות מבקשי המילגה.

- על הפונים לשלוח פירוט נושא המחקר ותכנית המחקר (כולל ראשי פרקים וביבליוגרפיה) עד לתאריך: 30.12.2019.

טפסי הפניה מצויים באתר יד טבנקין : www.yadtabenkin.org.il

לבירורים ניתן לפנות אל : עדי שבתאי - ועדת מלגות יעקב עובד

יד טבנקין
טלי 03-5344458 שלוחות 0/202
דוא"ל : yadtabmaz@bezeqint.net

90 איש בבניין בעכו: הקיבוץ העירוני של דרוור ישראל הוא הגרסה הישראלית ל-co-living

הקיבוץ של "דרור ישראל" בעכו רכש לאחרונה בית משלו בעיר • בראיון ל"גלובס" מספרים חברי הקיבוץ על המניעים ("אנשים מחפשים לחזור למסגרות קהילתיות"), על החיים המשותפים ("דורש מיומנות ורגישות") ועל היתרון הכלכלי - החופש ממשכנתא • מגורים משותפים - האם זה פתרון למצוקת הדיור?

רועי ברק 21/12/2018
globes

הקיבוץ בעכו / צילום: עומר כהן

הצורך בסביבה חמה וקהילתית יחד עם ההתמודדות עם מחירי השכירות המאמירים מביא רבים בארץ ובעולם לחפש פתרונות יצירתיים, שמציעים אלטרנטיבה יצירתית אשר נותנת מענה לאתגרים הללו. הבחירה בסביבת חיים שיתופית היא אחת מהן. מתחמי המגורים המשותפים (co-living) שהופכים יותר ויותר אופנתיים לצעירים בערים גדולות ברחבי העולם, הגיעו בשבוע שעבר גם לעיר עכו והכל "בתיבול ארצישראלי מיוחד שמשלב חינוך וציונות", אומר שחר קלפנר, חבר הקיבוץ.

מאז המחאה החברתית ניכר שהממשלה מנסה להתמודד עם המשבר בשוק הדיור. את פתרונותיה היא מכוונת בעיקר למיינסטרים, שעונה להגדרה של תא משפחתי סטנדרטי שכולל על פי רוב זוג הורים ושניים-שלושה ילדים. במקביל, נבנות שכונות ייחודיות לקהילה החרדית שעונה על צורכיהן כמשפחות מרובות ילדים, שומרות שבת. אבל מה עושה קהילה של 90 צעירים שרוצה לחיות ביחד בצורת חיים שיתופית-קיבוצית ולא מוצאת בית מתאים ובמחיר שפוי? זה סיפורו של הבית שנחנך השבוע בדרך הארבעה 51 בעכו.

הקיבוץ מתפרש על פני ארבע קומות וקצת יותר מ-2,400 מ"ר בנוי על שטח של דונם. הוא ממוקם כאמור במרכז העיר עכו במפגש שבין שלוש שכונות - כולן שיכוני רכבת משנות החמישים. סה"כ יש בו 12 מתחמי דיור של 3-10 חדרי שינה שמיועדים לקבוצות, למשפחות ולזוגות ללא ילדים ומתחם לפעילות חינוכית.

את הקיבוץ הקימו חברי תנועת דרוור ישראל, כולם בוגרי תנועת הנוער העובד והלומד ומסלול הנח"ל ורובם עוסקים בחינוך על נדבכיו השונים - הוראה, תנועות נוער, פנימיות ועוד. הקיבוץ מונה כ-90 איש בגילאי 26-38, שהתעקשו שלהם לחיות בעיר הביאה אותם לעכו, שם מצאו לפני כעשור מגורים זמניים בבית הארחה לחיילים שננטש ועמד עזוב. במקור הם קיבלו אישור לחיות במבנה במשך שנתיים אך אלה הפכו לעשר שנים. במהלכן, התבססה הקהילה והתרחבה עם הצטרפותם של חברים חדשים ולידתם של ילדים. אלא שבית קבע שיענה על הצרכים שלהם הם לא מצאו.

"חיפשנו במשך שנים פתרון שיתאים לנו", מספרת שירה לוי, בת 34, שגם מרכזת את הפעילות של דרוור ישראל בעיר. "רצינו מקום אחד שנוכל לגור בו כולנו ביחד, ליצור קהילה ולפעול בחינוך ותרבות בעיר. אפשר לומר שדמיינו קיבוץ שיהיה בנוי לגובה ולא לרוחב, שיהיה מחובר לחברה שסביבו ובמקום רפת ולול המשק שלו יתבסס על פעילות חינוכית. לאורך השנים מצאנו דירות בודדות מפוזרות בשכונות העיר, אבל היה לנו חשוב מאוד שהבית הפיזי שלנו יתאים לאורח החיים השיתופי שאנחנו רוצים לבנות בינינו".

ומה עושים כשלא מוצאים?

"במשך כמה שנים פיתחנו כל מיני רעיונות, איתרנו מבנים פוטנציאליים, ניסינו להגיע להסכמים עם בעלי המבנים, אבל ללא הצלחה. בסופו של דבר החלטנו לבנות מקום משלנו. חיפשנו, חיפשנו, חיפשנו. לבסוף איתרנו מבנה - בית אבות - שנבנה ב-2011 ונסגר אחרי כמה שנים בודדות. המבנה התאים לצרכינו כי הוא מסוגל לאכלס כ-60 חברים וחברות מתוך 90 וגם כי הוא ממוקם במקום מושלם בלב העיר, בדיוק בנקודת המפגש בין שלוש שכונות שבהן גרים החניכים שלנו. ניהלנו משא ומתן עם הבעלים במשך קרוב לשנתיים עד שהגענו לתנאים ולמחיר הנכונים".

קשה לקנות היום דירה. אז איך קונים בניין? במלים אחרות, מאיפה הכסף?
"לטובת העניין נעזרנו ב'קרן נכסי דרור' - קרן חברתית שהוקמה כדי לסייע בפתרונות דיור ואשראי לקבוצות שיתופיות. הקרן התחילה לאסוף כסף ולסלול את הנתיבים המשפטיים שיאפשרו את התוכנית".

המימון: בעזרת הלוואה ותרומות

אז איך זה בעצם עובד? לקחתם משכנתא?
"הקרן לקחה הלוואה לצורך רכישת המבנה וגם גייסנו תרומות לטובת העניין, בזכות המודל הייחודי שמשלב פעילות חינוכית. בינתיים אנחנו משלמים דמי שימוש חודשיים שיחזירו את ההלוואה תוך 15 שנים".

יש יתרונות לגודל ולכך שאתם לא זוג שמתמודד לבד עם משכנתא?

"לחלוטין. בסופו של דבר העולם משתנה, אנשים מחפשים לחזור למסגרות קהילתיות, לא להיות כבולים למשכנתא אישית על שמם וכל מי שמתעניין ומצוי בתחום הזה, יכול לראות שהמגמה השיתופית בישראל פורחת כיום (ראו מסגרת בעמוד זה).

כמה מחברי הקיבוץ / צילום: עינת אלחדף

"יצרנו מודל שבמסגרתו עלויות הדיור שלנו מתחילות קרוב לעלויות שכר דירה בשוק. בגלל שהדירות שונות אחת מהשנייה, קבענו סטנדרט של 900 שקל לחדר שינה. זה אומר שהתשלום על דירת ארבעה חדרים יהיה 2,700 שקל לחודש, שזה בערך מה שמשלמים היום שכירות בשכונות הסמוכות. אבל יש בכל זאת הבדל משמעותי. במודל שיצרנו קבענו שבחמש השנים הראשונות המחיר לא יעלה. אחר כך, הוא יעלה בעד אחוז לשנה. ככה הקרן יודעת שההלוואה תוחזר, ולנו זה נותן שקט לזמן ארוך. אנחנו לא תלויים בתנודתיות של השוק. לפי חישוב שעשינו, עצירת ההתייקרות בשכר הדירה הנובעת מהמהלך הזה, צפויה לחסוך לנו בעשור הקרוב כמיליון שקל".

על פי התוכנית, קרן נכסי דרור תשקיע בהמשך בערים נוספות ובקיבוצים נוספים. כיום פרושות הקהילות של התנועה בהרבה מקומות בארץ - ממצפה רמון בדרום דרך באר שבע, שדרות, ראשון לציון, רחובות, תל אביב, ירושלים, חיפה, כרמיאל, טבריה ועוד. כיום הקרן בונה בניין במודל דומה בתל אביב, יש לה מבנה נוסף בבאר שבע ובשנים הקרובות הם מאמינים שהמודל ישכפל את עצמו במקומות אחרים.

לא נמאס להיות ביחד כל הזמן?

"לחיות ביחד, בטח לאורך זמן, זה דבר שדורש מיומנות ורגישות. ברור שלכל אחד יש גם את הצורך בפניה משלו ובפרטיות ואנחנו דואגים לתת אחד לשני את המרחב האישי. הרבה אנשים עובדים ביחד בפרויקטים החינוכיים".

אחרי שמסתובבים בין הבתים ניכרים ההבדלים ביניהם ובעיקר עד כמה הם שונים מבתי סטנדרטיים. הארכיטקטורה שמה דגש על מרחבים ציבוריים מתוך תפישה שאנשים שחיים בקיבוץ (גם בעיר) זקוקים למרחבים משותפים שיאפשרו מימוש בפועל של הרעיון השיתופי. "כשאתה יוצא מהקופסה שהרגילו אותנו לחיות בתוכה במשך השנים", אומרת טל שרון ברנע, שותפתה לדירה של מירית, "אתה מגלה עד כמה לאדריכלות יש השפעה על החוויה האנושית שלך".

"זה מדהים עד כמה הדירות 'מהקופסה' שהקבלנים בונים, מייצרות מבנה חברתי מאוד מסוים. כשאתה שובר את זה, אתה מגלה שיש אפשרויות חדשות לתכנון. אתה מגדיר מחדש את החללים ומה שהם ישרתו", מוסיפה ברנע.

אז אתן מדברות על אדריכלות. מה שונה בתכנון של הבניין הזה מבניינים אחרים?

"קודם כל, חשוב להבין שלא בנינו את הבניין מאפס וגם היו לנו מגבלות תקציביות וכמובן הגבלות של רישוי ותכנון. לצורך הפיכת בית האבות לקיבוץ של אנשים צעירים, נעזרנו במשרד 'בר-לוי-דיין אדריכלים', אומרת שירה לוי.

"אני בטוחה שאם כן היינו מתכננים מאפס, כנראה שהיינו יכולים ללכת הרבה יותר רחוק עם הרעיונות שלנו. אבל אפשר לראות פה כמה רעיונות מרכזיים. קודם כל אנחנו קבוצה שפונה אל הסביבה שבה היא גרה, אז היה חשוב לנו לשלב בבניין מקום לפעילות חינוכית וחברתית שתושבי השכונות שסביבנו יוכלו להגיע ולהשתתף איתנו ביצירה הזו. אז יצרנו בקומת הקרקע מתחם פעילות עם שלוש כיתות ומשרדים, שיש לו כניסה נפרדת מקומות המגורים כדי לאפשר גם פרטיות".

"רצינו שהחלוקה בין מתחמי המגורים תוכל להשתנות בקלות. נולדים ילדים, חברים מצטרפים, חברים עוזבים - החלוקה למתחמים מתאימה למבנה החברתי שלנו היום אבל חיפשנו דרך לאפשר לה להשתנות יחד איתנו. יצרנו מצב שכל המסדרונות בכל קומה ממשיכים אחד את השני. החציצה ביניהם עשויה בבנייה קלה. אם מחר אנחנו רוצים להעביר חדר או שניים ממתחם אחד לשני אפשר לעשות את זה בקלות.

"דוגמה נוספת זה הוצאה של פונקציות מסוימות למרחב המשותף. בכל קומה יש מכבסה משותפת. בקומת הקרקע יש Open Space שאפשר להגיע ולעבוד בו עם המחשב הנייד, חדר ישיבות שמאפשר לצוותים החינוכיים מקום להיפגש בו, וגם פינות שקטות לשבת ולשתות כוס קפה עם חברה".

"לא משלם 5,000 שקל על דירה טחובה"

חברי דרור ישראל עברו לגור במבנה לפני כמה חודשים אבל בשבוע שעבר הם קיימו את טקס חנוכת המקום במעמד ראש העיר שמעון לנקרי, רב העיר, וגם האימאם של המסגד המרכזי בעכו. גם שלומי אטיאס, מנכ"ל הרשות לפיתוח הגליל, שתומכת בפעילות, קפץ לביקור.

אני תופס את ניב פסקל (27) מכוון את הגיטרה לקראת הטקס. הוא הצטרף לקיבוץ לפני ארבע שנים ומרכז את קן קיום משותף של הנוער העובד והלומד בעכו - קן משותף לבני נוער יהודים וערבים.

אתה אוהב לגור פה בבניין? בעכו?

"תכלס כן. תחשוב על כל החברים שלי שעברו לתל אביב. למה הם עברו לשם? כי כולם שם ויש תחושה שהכל קורה שם. אז אנחנו עשינו לעצמנו כאן 'כולם' קטן שדואג ש'הכל' יקרה פה. בערב אנחנו נפגשים על הגג ויושבים בכיף.

"אני גם לא משלם שכר דירה של 5,000 שקל על דירה טחובה רק כדי לקרוע את עצמי בעבודה מסביב לשעון כמו חלק מחבריי", הוא אומר, "אני עושה את מה שאני אוהב ורוצה לעשות. קם ברוב הימים עם חיוך על הפנים ותחושה אדירה של הגשמה עצמית ואם אני רוצה קצת תל אביב אני פשוט עולה על רכבת".

בקומת הפעילות החינוכית אני פוגש את מיכל קידר, בת 36. היא מהחבורה הראשונה שהגיעה לעכו ומדריכה בעיר כבר למעלה מעשור. "מאוד חשוב לנו ליצור פעילות חינוכית וחברתית שתוכל להגיע לכל אחד בעיר", היא אומרת, "אנחנו מקיימים פעילות תנועת נוער, מועדון לנוער בסיכון, קבוצות ללימוד עברית וערבית למבוגרים, מועדון הופעות ומרכז תרבות לצעירים, ופרויקט חינוכי של סיורים וסמינרים שנועד לחבר את תושבי העיר להיסטוריה שלה. הכל בשיתוף פעולה עם העירייה ועם ארגונים חברתיים מקומיים.

"המפגש הזה בין צעירים למבוגרים, בין יהודים לערבים, בין עולים לוותיקים, הוא חלק מהדי.אן.איי של הפעילות שלנו. כשאתה מצייר עתיד של חברה ישראלית שיש בה מקום לכולם אתה חייב לפעול לקדם את זה במציאות הנוכחית, בחיים היומיומיים של כל אחד ואחת."

קיבוץ תמוז בבית שמש/ צילום: איל יצהר

הקיבוצים העירוניים: כ-20 אלף איש ב-215 קהילות

בשנים האחרונות מתפתחת בישראל תנועה חברתית לא קטנה של קהילות. אפשר לספור היום כ-20 אלף איש שחיים בכ-215 קהילות מכל קשת החברה הישראלית ופרושים בכ-100 ישובים עירוניים. הקהילות כוללות אנשים מכל קשת החברה הישראלית: ישראלים ותיקים, עולים חדשים, דתיים וחילונים, יהודים ולא יהודים. על פי רוב, חברי הקהילות הללו פועלים יחד עם הרשויות המקומיות וארגוני חברה אזרחית לשיפור מצב ואיכות החיים בשכונות שבהן הם חיים.

רעיון הקיבוץ העירוני בישראל נולד עוד לפני קום המדינה, עם היווסדו של קיבוץ אפע"ל (איגוד פועלים עירוני להתיישבות) שפעל בשנים 1951-1947. קיבוץ עירוני נוסף פעל במקביל בעיר כרמיאל. בסוף שנות ה-70 חודש רעיון הקיבוצים העירוניים על ידי חברי קיבוץ "ראשית" בירושלים (בהמשך הקיבוץ התפצל ומתוכו קם קיבוץ בית ישראל), קיבוץ "תמוז" בבית שמש ו"מגוון" בשדרות.

מתוך המשבר בתנועה הקיבוצית והרצון לפעול ולחנך בתוך הערים הלכה והתגברה תופעת הקיבוצים העירוניים: במהלך שנות ה-90 וראשית שנות ה-2000 אימצו בוגרי תנועות הנוער החלוציות ובהן הנוער העובד והלומד, השומר הצעיר והמחנות העולים, את רעיון ההתיישבות השיתופית בערים והחלו להקים קיבוצים עירוניים ברחבי הארץ. רבים מחברי הקיבוצים העירוניים עוסקים בחינוך ומעורבות בקהילה ולכן קיבל הקיבוץ העירוני החדש גם שם חדש - "קיבוץ מחנכים".

מקו"ם, מועצת הקבוצות והקהילות המשימתיות, שמאגד חלק גדול מקהילות אלו מעריך כי הפעילות של קהילות אלה להגברת השוויון, צמצום פערים בחינוך, בתחומי התרבות ועולם העבודה ועוד, משפיעה על כ-700 אלף איש.

חיזוק נוסף לעולם הקהילות בשנים האחרונות מגיע לאור הניכור החברתי והקושי הכלכלי שהביאו להתחזקות מגמת השיתופיות ולחיפוש צורות מקוריות. הקיבוצים העירוניים שמונים היום בסך הכל כ-4,000 איש הם חלק ממגמה זו. כיום ניתן למצוא עשרות קיבוצים עירוניים ברחבי הארץ, בין היתר, בעכו, נוף הגליל, רחובות, ראשון לציון, תל אביב, ירושלים, בית שמש, חיפה, באר שבע, שדרות מצפה רמון ועוד.

העולם מדבר קהילתיות, ייעוד חברתי ושיתוף

כמאתיים איש השתתפו לאחרונה בכנס הבינלאומי של חוקרי הקהילות השיתופיות – חוקרים ונציגי קהילות מברזיל ונורבגיה, מישראל ורואנדה, מאוסטרליה וסקוטלנד וארצות רבות נוספות. הכנס התקיים בקהילות קמפהיל בעמק ההדסון שבמדינת ניו יורק ואורגן ע"י איקסה, הארגון הבינלאומי של חוקרי קהילות הייעוד בעולם INTERNATIONAL COMMUNAL STUDIES ASSOCIATION.

ועד מינהל של ICSA (International Communal Studies Association)

הארגון נוסד בשנת 1985 ע"י פרופ' יעקב עובד מיד טבנקין ופרופ' דונאלד פיצר, נשיא האגודה האמריקאית, וקיים מאז הקמתו 13 כנסים בינלאומיים בנושאים שונים. מכנסים אלה עולה כי ישנה תופעה הולכת ומתרחבת של קהילות המגדירות את ייעודן בתיקון חברתי, אם בתחומי הקיימות ושמירה על כדור הארץ ואם בתחומים חברתיים המתמודדים עם ניכור, הדרה ופערים חברתיים.

הכנס האחרון, שנוהל ע"י נשיא הארגון, פרופ' דן מקנן מאוניברסיטת הרווארד וחוקר קהילות קמפהיל, התמקד בנושא השילוב וההכלה של בעלי צרכים מיוחדים וקבוצות מוחלשות נוספות בתוך הקהילה.

קהילות קמפהיל הוקמו בבריטניה בשנות החמישים של המאה הקודמת והפכו עם השנים לרשת עולמית הכוללת עשרות קהילות הפועלות בתפישת עולם משותפת הרואה בשילובם של בעלי מוגבלויות בקהילה כייעוד המרכזי. משתתפי הכנס התארחו בבתי חברי קהילות קמפהיל שבעמק ההדסון וחוו את משמעות השיתוף והשילוב של בעלי צרכים מיוחדים החיים יחדיו בבתים משותפים.

הכנס התקיים במשך שלושה ימים וכלל הרצאות, פאנלים של חוקרים ושל נציגי הקהילות וסיורים בקהילות המארחות. בסוף הכנס התקיימו סיורים בקהילות הברודרהוף ובקהילות שיתופיות נוספות באזור. הכנס הפגיש בין עולמות הרחוקים זה מזה, גאוגרפית ותרבותית, אך חולקים תפישת עולם משותפת הנוגעת לחשיבותם של החיים הקהילתיים ויכולתם להעניק לחברי הקהילה חיים משמעותיים. מרגש במיוחד היה לשמוע נציגים מרואנדה שסיפרו על התהליך שבו נמצאות קהילותיהם, על התמודדותם עם המציאות שבה חברי הקהילה עדיין מתביישים, מסתירים ומרחיקים את בעלי המוגבלויות ועל מאמצייהם להפוך לקהילות קמפהיל ראשונות ביבשת אפריקה.

המשלחת הישראלית כללה את חוקרי יד טבנקין ואת נציגי הקיבוצים העירוניים בישראל שהציגו את השינויים בתנועה הקיבוצית ואת הניסיונות השונים של ההתמודדות עם השונות וההכלה של הקבוצות המוחלשות בקיבוצים. חזונו של פרופ' יעקב עובד ויוזמתו לכוון ארגון למידה ומחקר משותף לחוקרי הקיבוץ ולקהילות השיתוף בעולם באו לידי ביטוי במהלך הכנס כולו.

הוועד המנהל של הארגון לקח על עצמו בתום הכנס לארגן את הכנס הבא שיתקיים ב-2022 באירופה באחת מהקהילות האקולוגיות (אקו-וילג'ס) והדיוור המשותף (קוהאוזינג).

יונה פריטל

מנכ"לית שעבר יד טבנקין

הכירו את הקיבוץ האירי

קומונת רלהיין: ניסוי שיתופי שהצליח לעורר השראה אצל רבים, ביניהם הרצל

בעל הון אחד שהימר הימור אחד מוצלח והימור אחד פחות, איש חזון ומעשה קואופרטיבי ו-40 אירים עניים שהוכיחו שדווקא אופן ניהול שטוח, שותפות בנכסים, חיי קהילה וערבות הדדית יכולים ליצור משק משופר ורווחי

מאת ניצן צבי כהן 23.11.2018

אתמול לפני 185 שנים הסתיים באקורד צורם ניסיון שיתופי – קטן אמנם בגודלו, משמעותי ומשפיע. למעשה ניתן לומר שהשפעתו הגיעה אל התנועה הקואופרטיבית בעולם כולו. רק שנתיים ימים התקיימה הקומונה ברלהיין, אירלנד, אך ייתכן שניתן לתאר אותה, כפי שתיאר בעבר בובר את התנועה הקיבוצית בארץ ישראל, כ'אי-כישלון למופת'. אפילו חוזה מדינת ישראל, בנימין זאב הרצל, שאב ממנה השראה לחזונו.

בין ה-7 בנובמבר 1881 ל-23 בנובמבר 1883, לאורך שנתיים, כמה עשרות חקלאים הוכיחו שדווקא באופן ניהול שטוח, שותפות בנכסים, חיי קהילה וערבות הדדית ניתן ליצור משק משופר ורווחי ולשחרר את היחיד מחרדה לעתידו.

את סיפור הקמתה הייחודי אביא מפיו של דוד ליטבק, גיבור ספרו של הרצל 'אלטנולנד'. ליטבק הצעיר עורך סיור לשני ידידיו אשר הגיעו אך לאחרונה ל'חברה החדשה' היהודית בארץ ישראל, ומגיע לכפר הקואופרטיבי המכונה פשוט בשם 'כפר-חדש'. וכך הוא מספר על מקורות ההשראה לכפר (מובא בתרגום מרים קראוס, הוצאת בבל 2007):

"באותם ימים אירלנד היתה ארץ ענייה. תושביה האומללים, שחכרו אדמות, הפכו חסרי-כל. חלקם אפילו נאלצו לגנוב למחייתם. היה שם בעל אחוזה אחד בשם ונדלור. האיכרים באחוזה שלו היו קצרי רוח במיוחד... מר ונדלור העסיק משגיח שהעובדים שנאו בגלל רודנותו. מרוב ייאוש הם רצחו אותו. כיצד ונדלור הגיב? הוא עשה מעשה גדול. במקום להעניש אותם ביד קשה, עלה בדעתו רעיון על-אנושי ממש: הוא החליט להיטיב עמם. הוא קרא לגברים המרדנים, אירגן אותם באגודת עובדים והחכיר לאותה אגודה את אחוזתו רהלינה. מטרת האגודה היתה לנצל את ההון המשותף, להעניק לחבריה תמיכה הדדית, לשפר את איכות חייהם ולתת חינוך טוב לילדיהם."

על אף התיאור האידיאליסטי שנתן הרצל מפי ליטבק, ונדלור עצמו בהחלט התכוון להרוויח גם מהיוזמה – זאת על אף שאין חולק שהיא היטיבה מאוד עם מצבם של איכריו. במושגים של היום ניתן אולי לכתוב זאת 'עסק חברתי', ששיקולים חברתיים נמזגים לתוך התנהלותו העסקית. החוזה אשר נחתם בין ונדלור לחברי הקומונה, הבטיח לו הכנסות נאות של כ-900 לירות שטרלינג לשנה, ונקבע כי החברים ירכשו מידי ונדלור את הקרקע לכשיצברו לשם כך די הון – התחייבות שלא נתקיימה לבסוף. על כך בהמשך.

הרעיון להקמת הקומונה עלה במוחו של ג'ון סקוט ונדלור, לאחר ששמע בדבלין שורת הרצאות מפיו של האוטופיסט והרפורמטור הוולשי רוברט אוון. לניהול הפרויקט הזמין את תלמידו של אוון, הסוציאליסט ואיש הקואופרציה אדוורד תומס קרייג ממנצ'סטר. לצורך הניסוי נבחרו 28 גברים ו-12 נשים, מתוכם 7 זוגות נשואים, ו-12 ילדים שהיו כולם מהעניים ביותר באחוזה של ונדלור. ההיגיון מאחורי בחירה זו היה שבמידה והעסק לא יצלח, לא יוכלו האיכרים לטעון כלפיו כי הרע את מצבם באיזשהו אופן.

היה זה קרייג שניסח את התקנון הראשוני של החבורה, אשר כלל בין היתר איסור על שתייה, עישון והימורים. באסיפה הראשונה הצביעו החברים על התקנון וגם עמדו בעצמם להצבעה על ידי הכלל, כל איש ואישה, על פי סדר אלף-ביתי. קרייג הזר, הפרוטסטנטי דובר האנגלית בין הקתולים דוברי האירית, התעקש לעמוד אף הוא להצבעה על מנת לרכוש את אמונם ואת כבודם – ואכן, משעה שבחרו בו, חש כלפיהם אחריות כבדה.

מדי חצי שנה ערכה הקומונה אסיפה כללית ובה הצביעו, גברים ונשים כאחד, על קבלתם של חברים חדשים, וכן על מינוי מועצה בת תשעה חברים אשר היתה אמונה על ניהולה השותף של החווה. מנהלי עבודה לא היו, אך ונדלור כנשיא היה משוריינן במועצה דרך קבע, ואף היה בעל זכות וטו על החלטותיה – עם זאת, העדיף על פי רוב ליעץ בלבד ולא להצביע.

גברים השתכרו כ-8 פני ליום עבודה ונשים 5 פני בלבד. "מדי יום נרשמה העבודה על גיליון מיוחד שהיה חשוף לעין כל במהלך השבוע העוקב" תיאר לימים קרייג את אורחות החיים בקומונה. "החברים יכלו לעבוד או שלא לעבוד על פי שיקול דעתם: אם אין עבודה – אין תיעוד, ולכן – אין שכר. למעשה היה ההסדר מועיל. לא היו בטלנים."

השכר ניתן ב'תווי עבודה' מודפסים, במקום בכסף רשמי. ניתן היה לקנות עימם רק במכולת הקואופרטיבית של הקומונה. רק במידת הצורך, יכלו החברים לפנות לגזבר על מנת להמיר תווים במטבעות על מנת לרכוש מצרכים בחוץ. אולם על פי רוב לא היה בכך צורך, שכן המכולת המשותפת סיפקה את מרבית המוצרים במחירים שהיו זולים ממחירים בשוק החיצוני.

הארוחות בושלו על פי רוב במשותף, והתבססו בעיקרן על תפריט של תפוחי אדמה וחלב. היו אלה חיים צנועים, אך בטוחים. "יתרון שיטת תווי העבודה התבטא במהרה בהצלחת החברים" הוסיף קרייג. "לא היה להם חשש לתעסוקותם, לשכרם או למחיר צרכיהם. כל אחד יכול היה לקחת מזון צמחוני כמה שרק רצה. ההוצאות של הילדים, למזון או לחינוך, סופקו מתוך הקרן המשותפת מגיל ינקות". החברים הפרישו משכרם גם לטובת קופת-מחלה משותפת, והתחייבו גם לדאוג זה לילדיו של זה במידה וימותו חלילה.

"הם עבדו בחשק רב ובידיעה שהם עובדים למען עצמם. הם התמלאו כוחות אדירים. תוך שנתיים בלבד פרחו רהלינה בצורה נפלאה. הדירות והרהיטים, האוכל, הבגדים, הבריאות, איכות החיים וחינוך הילדים העידו על רווחתם של האיכרים", ממשיך ליטבק של הרצל לתאר את הקומונה בהתלהבות.

Roman
von
Theodor Herzl

Wenn Ihr wollt,
ist es kein Märchen

Leipzig
Hermann Seemann Nachfolger.

בניגוד למקומות אחרים באירלנד, בהם התקוממו האיכרים ואף שברו מכוונות חקלאיות ש'התחרו' בהם ושחקו את שכרם, שותפותם של חברי רלהיין בנכסים ורווחים הביאה אותם לחפש דווקא את השיפורים הטכנולוגיים שיאפשרו להם לעבוד פחות, ולהפיק יותר תוצרת.

"אנשים שמחים אלו קיבלו את פני המכונה חוסכת-העבודה כאילו הייתה חברתם הטובה ביותר, עם מוזיקה וצבעים..." תיאר מבקר בקומונה את חג הבאת מכוונת-החריש החדשה אל המשק. "המכונה הומצאה על ידי אדון מאן מקלסו, סקוטלנד. המכונאי שהועסק על ידי רלהיין נשלח לסקוטלנד על מנת להשיג על תהליך העבודה וללוות את המכונה ליעודה. לחברים לא היה חשש". היתה זו מכוונת-החריש הראשונה באירלנד כולה.

למרות המגמה החיובית, הסיפור של ליטבק מספר את הסוף הפחות זוהר של ההתנסות השיתופית המהפכנית הזו. "ההכנסות לאחר ניכוי דמי החכירה עלו, וקרוב לוודאי שחברי האגודה של רהלינה היו נהפכים תוך שנים מעטות לבעליה של האחוזה, אלמלא נטש מר ונדלור את מפעלו. ונדלור איבד את הונו בהימורים בדבלין וברח לאמריקה. נושיו מכרו את רהלינה, חברי האגודה גורשו מהאחוזה והאי-של-אושר הזה שקע שוב בים של עוני מנוון". הקומונה הסתיימה לא בשל סיבות פנימיות אלא בשל כישלון של בעל הון בהימורים.

האיכרים האיריים שהיו
השראה ל'כפר חדש' בספרו של
הרצל "אלטנולנד"

ליטבק מסכם את סיפורה של רלהיין באופן שמצליח להראות איך זרע של רעיון שנטמן בקרקע מציאות אחת יכול להצמיח הרבה יבולים אחרים, בקרקעות רבות ושונות. "אבל הלך של רהלינה לא נשכח. הוא נשמר בכתבי החוקרים, וכאשר החזרנו את בני העם היהודי אל אדמת פלשתינה האהובה ייסדנו בה אלפי רהלינות". חשוב לזכור שאת הדברים הללו כתב הרצל כשבעים שנה לאחר פירוק רלהיין וכשמונה שנים טרם הקמת דגניה, הקבוצה הראשונה, זו אשר בישרה את הקמת התנועות הקיבוציות והמושבות (בארץ ישראל פעלו כבר אנשי תנועת ביל"ו אשר ביקשו לייסד מושבת-מופת על יסוד תקנון חלוצי לעזרה הדדית).

גם בתנועה הסוציאליסטית סיפורה של רלהיין, אשר תועד על ידי קרייג בדו"ח מפורט ועב כרס, הצית חלומות בליבם של רבים. היא מוזכרת בכתביהם של אנשי 'ההליכה אל העם', הנארוזניקים הרוסים. קרל קאוטסקי הציג ופרנץ אופנהיימר, איש הקואופרציה היהודי-גרמני שאף הניח את היסודות לקואופרציה במרחביה שבעמק יזרעאל, התייחסו אליה אף הם.

הסיפורים שנותרו מרלהיין מגיעים כולם מרשומותיהם של ונדלור, קרייג ומבקרים עשירים נוספים באחוזה. לא נותרו עדויות של 'החברים מן השורה' שיוכלו לספר עד כמה היו הם מרוצים מההסדרים החברתיים הכה ייחודיים לתקופתם. עם זאת, העובדה שהקומונה צמחה בתוך שנתיים מ-52 חברים ל-81, עם עשרות אנשים נוספים המבקשים להצטרף לשורותיה, מעידה על כוח המשיכה הייחודי שהיה לה בשעתה.

קשה לשער מה היה קורה אילו היה ונדלור דבק באותם העקרונות אשר הופיעו בתקנון האגודה שהיה שותף לניסוחו, אשר אסרו על הימורים – ואילו לא היתה נאלצת הקומונה להתפרק בפתאומיות. האם הייתה שורדת את רעב תפוחי האדמה הגדול אשר הבריטים יצרו באירלנד רק 15 שנים לאחר מכן, רעב שהביא למותם של כמיליון אירים ולהגירתם של מיליון וחצי נוספים למדינות אחרות? כנראה שלעולם לא נדע.

על פי הסיפורים, סיים ונדלור את חייו בתור נהג קטר בארצות הברית. קרייג סיים את הפרשה בתחושת מרירות אשר נותרה בו גם עשרות שנים לאחר מכן. הוא חש אחריות אישית כלפי חברי הקומונה שנותרו, עם התפרקותה, לחסרי כל. שכרם ששולם ב'תווי עבודה' הרי הפך לחסר ערך כלכלי, ולכן הוא שילם לחברי הקומונה את שווי תווי העבודה שברשותם בכסף אמתי, בערך מצטבר של 25 לירות שטרלינג, וזאת על חשבוננו האישי. לאחר מכן שב לאנגליה על מנת להמשיך ולפעול בתנועה הקואופרטיבית.

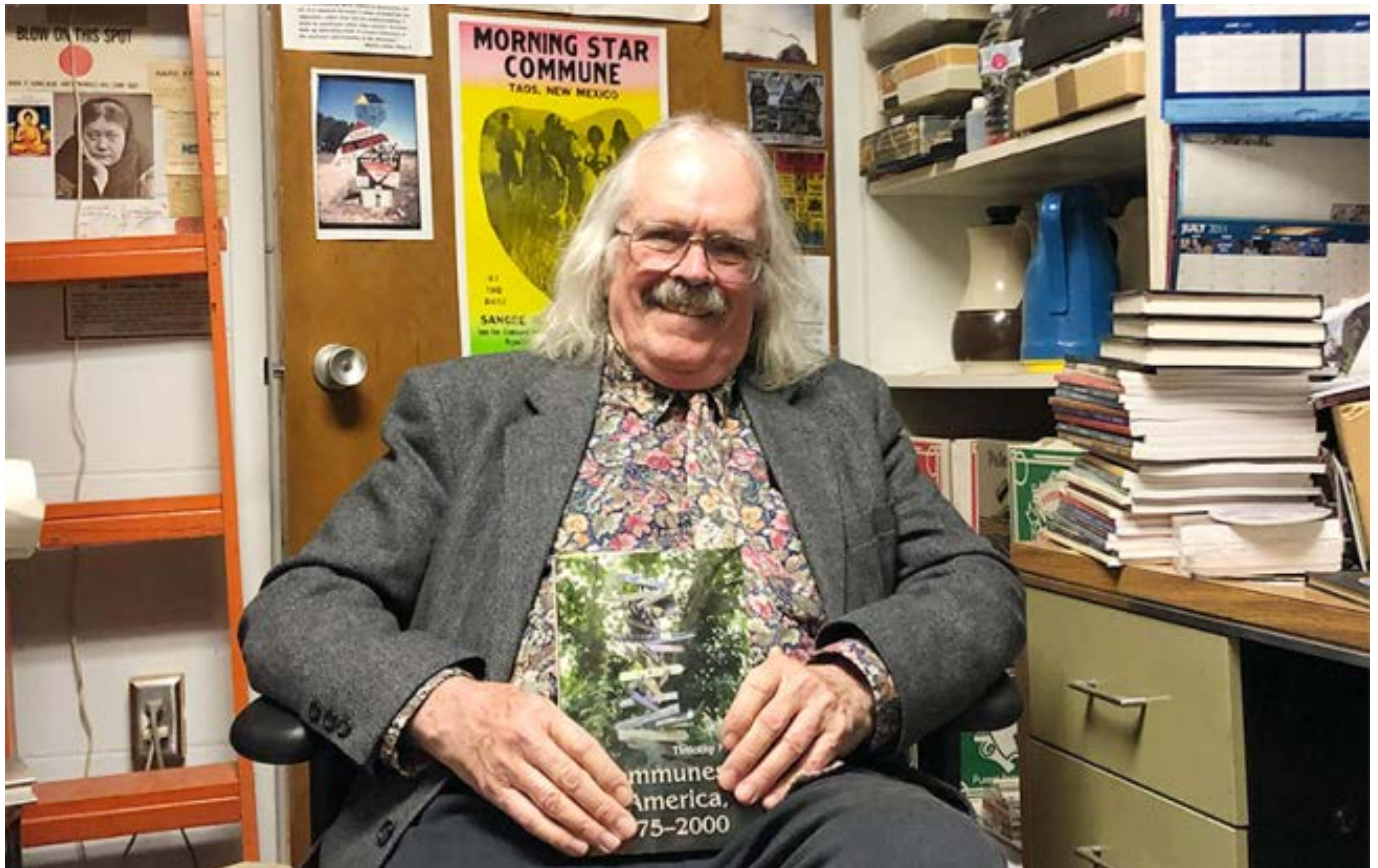
חברי הקומונה - האלמנה מרפי, וויליאם ורוולי, ג'ון הוגן, ג'יימס הסטלינג, מיכאל מק'נמרה, ט. קרמודי, ט. אנרייט ואחרים ששם לא הוזכר גם ברשומות- התפזרו להם איש איש לדרכו. אבל בהיסטוריה המתעדת את הניסיונות ליצור עולם מתוקן יותר, הניסיון של גיבורים עלומים אלו לא יישכח. כפי שאמר ליטבק: "מי שמתעניין או מרגיש אסיר תודה אולי ישאל מי היו החלוצים האלה שסללו את הדרך המופלאה הזאת לאנושות כולה".

קומונות ממשיכות לפעול באמריקה האינדיבידואליסטית

1.5.2019

שירות הידיעות של אוניברסיטת קנזס

טימותי מילר, פרופסור ללימודי דתות באוניברסיטת קנזס, פרסם זה עתה את הספר "קומונות באמריקה, 1975-2000". קדמו לו "החיפוש אחר אוטופיה במאה העשרים באמריקה, כרך 1, 1900-1960" ו"הקומונות של שנות ה-60, היפים ומעבר להם", כולם בהוצאת אוניברסיטת סירקיוז.

טימותי מילר מחזיק עותק מספרו האחרון, "קומונות באמריקה, 1975-2000", במשרדו שבאוניברסיטת קנזס שבסמיט' הול

"השמועות על מותה של הקומונה הן מוגזמות בהחלט", הוא כתב בספרו האחרון.

מילר חי בקומונה מחוץ לעיר לורנס למשך זמן מה בשנות ה-70 ותמיד היה מוקסם מן הנושא.

"התמחיתי בתנועות דתיות חדשות", הוא אומר. "אני פשוט מרותק מאנשים שעושים דברים אחרת, אנשים שהולכים נגד הזרם".

בספרו, מילר מנסה לצמצם תגובות היסטוריות, ומציג צורות רבות של של חיים קומונליים שלווים ומוצלחים, זאת בניגוד לכמה כשלונות בפרופיל גבוה, שגם אותם הוא מתאר.

מילר מציין שלא לכל הקומונות יש מטרה דתית.

הוא כותב: "מרבית הקומונות האמריקאיות מדמות את עצמן לתיבה או למגדלור. במקרה הראשון, חברי הקומונה מתקבצים יחדיו על מנת להתגונן מפני העולם החיצון – מהתמוטטות סביבתית, מצוקות של מפנה המילניום או איומים שונים של אסונות ושינויים קטסטרופליים. במקרה האחרון, אנשים נואשים באותה מידה, יתכן, אך מלאי תקווה... בונים קהילות כדוגמה בוחקת לעד כמה יכול העולם להיות נפלא, אילו חיינו בדרכים טובות יותר..."

מילר כתב שבעוד שבעבר הוא האמין ששתי הצורות הללו סותרות אחת את השנייה, ישנן קומונות אותן הוא מכנה כפרים אקולוגיים (ecovillages), המנסות לשלב את שתי התפישות האתיות הללו.

התרבות כבר לא בפריפריה

גרעיני תנועת "תרבות" מציבים במרכז את התרבות, האמנות והיצירה, מתוך תפישה שאלו מסייעות בצמצום פערים חברתיים. פעילי התנועה מספרים על השילוב המיוחד בין אמנות לבין עשייה ועל הצורך להשמיע קול חברתי בתוך עולם האמנות הישראלי

מאת אלישיב רייכנר

(25/08/2019)

סיור קצר במשרדי תנועת "תרבות" בעפולה ממחיש שאפשר למצוא תסיסה תרבותית בטמפרטורה גבוהה גם מחוץ לתל אביב. מאחורי כל דלת בבניין המשרדים הקטן מתגלים אמנים צעירים מתחומים שונים, עם להט בעיניים להפיץ את מרכולתם. בחדר אחד שוקדים על הכנת ערכות של משחקי עץ המשווקים כמתחמי משחק ופעילות בכל רחבי הארץ. בחדר אחר יושב צוות שמשווק מוזיאון נודד על חייו של הרצל.

במסדרון אני פוגש את עוז זלוף, אוצר התערוכה של קהילת האמנים המקומית שמוצגת בגלריה העירונית של עפולה, ובסוף המסדרון, בחדר קטן, יושבת חבורה של מהנדסי מוצר שמבקשים לחבר בין עולם האמנות לבין התעשייה. המכנה המשותף של כל הצעירים בבניין הזה הוא היותם חברים באחת מחמש "קהילות תרבות" של התנועה - קיבוצים עירוניים שכל חבריהם הם אמנים ואנשי תרבות.

אם הגרעינים התורניים מציבים במרכז פעילותם את התורה והיהדות, הקהילות של תנועת תרבות מציבות במרכז עשייתן החברתית את התרבות, האמנות והיצירה, מתוך תפישה שתורבות, אמנות וחינוך הם הדרך לצמצום פערים חברתיים. בדומה לקיבוצים העירוניים של "החולצות הכחולות", גם חברי תנועת תרבות חיים בקומנונות שיתופיות, אלא שבניגוד לגרעינים של דרוך ישראל או של מחנות העולים, שנשענים על תנועות נוער ותיקות או תנועות מיישובות, כאן מדובר בתנועה חדשה בת עשור וחצי עם הספק מרשים.

ארגון שהתחיל עם שישה צעירים בוגרי מגמות אמנות שיצאו לשנת שירות בקהילה בשנת 2004 עומד היום על 250 חברי קהילות, כמאה מתנדבים מדי שנה לשנת שירות שממשיכים למסלול ייחודי במסגרת הנח"ל, ו-2,500 חניכים בתנועת הנוער. עפולה, כך מסתבר, היא לא רק בירת העמק אלא גם בירתה של תנועת תרבות. בעיר פועל המטה של התנועה וגם הגרעין הוותיק והגדול שלה המונה כחמישים חברים.

מתוך אירוע תרבות בשוק הישן של עפולה במתחם "ואהבת".

את המפגש המרכזי עם חברי התנועה אנחנו מקיימים בשוק הישן של עפולה. הסיפור של המקום בשנים האחרונות מתמצת היטב את מטרותיה של התנועה. התפתחותה של עפולה ובניית מרכזי קניות חדשים הביאו לנטישתו והזנחתו של השוק הישן בעיר. מהלך שהובילו אמנים מקומיים יחד עם אנשי תנועת תרבות הביא לכך שבשנתיים האחרונות השוק מחדש את פניו ולובש אופי אחר, ייחודי. במקום פירות וירקות – תרבות, אמנות ובעלי מלאכה.

את האנרגיות של ההתחדשות אפשר לחוש היטב בתוך מרכז "ואהבת" – שתי חנויות בשוק שהוסבו למתחם של גלריה ומועדון לאמנים המקומיים, תחת הכותרת "אמנות חדשה בשוק הישן". את המקום מנהלות יחד שתי נשים – סיוון גיינו, אמנית רחוב של עיריית עפולה, וגילי ברק, מוותיקות הקהילה של תנועת תרבות בעפולה. התחדשות השוק החלה כשגיינו הגיעה לשוק במסגרת חיפושיה

אחר קירות פנויים לציורי רחוב. במקום להסתפק בציורים היא החליטה לקיים בשוק הפנינג אמנים, ורתמה לרעיון את חבריה האמנים מעפולה ואת חברי תנועת תרבות. הצלחת האירוע עוררה את התיאבון והחבורה החליטה, בשיתוף פעולה עם העירייה, להפוך בהדרגה את השוק למרכז של אמנות ותרבות.

אחת לשבוע או שבועיים מתקיימים בשוק אירועי אמנות ותרבות, וחברי תנועת תרבות גם מקיימים סיורים חברתיים המספרים את סיפור התחדשותו של השוק. נדבך משמעותי בפעילות הוא שיתוף הפעולה עם הסוחרים. "הגענו כקהילת אמנים לקהילת הסוחרים הוותיקים", מספרת גילי ברק, "בעיקר בעלי מלאכות שכבר התייאשו קצת מהמקום, ואנחנו מנסים לייצר כאן ועד שוק דמוקרטי שיהיה אחראי על המרחב הזה".

גילי ברק (31) גדלה בתל אביב ולמדה בתיכון במגמת תיאטרון. כשסיימה את התיכון התוודעה לאפשרות לצאת לשנת שירות של פעילות תרבותית בקהילה בפריפריה, וכך הכירה את חבורת המייסדים של תנועת תרבות. אחת מאותה חבורה הייתה הדס גולדמן, האחראית כיום על קשרי החוץ ופיתוח המשאבים של תנועת תרבות, ומשתייכת גם היא לגרעין האמנים בעפולה. גולדמן (35) גדלה בירושלים ולמדה תיאטרון בתיכון תלמה ילין. לאחר התיכון בחרה לצאת לשירות לאומי בבית יגאל אלון שבקיבוץ גינוסר, ושם פגשה בגור שלי, בוגר תנועת דרור ישראל שהקים מרכז לפעילים חברתיים שלא צמחו בתנועות נוער.

"באתי מעולם של עשייה חברתית אבל לא מצאתי את עצמי בעולם תנועות הנוער", היא מספרת, "מצד שני, גם לא מצאתי את עצמי בתל אביב. הכול שם היה נראה לי מנותק ולא מחובר. רוב החברים שלי הלכו ללמוד בבית צבי ולא עשו צבא ולא התחברתי לזה. חיפשתי קבוצה של אנשים שצמחו בעולם האמנות ורוצים לחיות יחד וגם לעשות משהו משמעותי בחברה הישראלית. לא לעמוד סתם עם שלט שכתוב עליו נגד מה אני, אלא לבנות משהו באופן קונסטרוקטיבי שיהווה חלופה לעתיד של המדינה. חיפשתי שותפים עם ניחוח כזה של מרד, אבל לא של נגד אלא של בעד, ובבית יגאל אלון נוצרה הקרקע להתחברות הזאת. היינו כולנו בני עשרים וקצת אחרי צבא או שירות לאומי, וההחלטה המשמעותית הראשונה שלנו הייתה שלא מתפזרים אלא ממשיכים יחד בקבוצה".

גילי ברק הייתה למעשה חניכה של גולדמן וחבריה. "שנת השירות שלי ושל חברים נוספים הייתה אמנם תחת החברה למתנ"סים, אבל מהר מאוד הדס ושאר החברים שהדריכו אותנו התחילו לדבר על מסגרת עצמאית, ולאחר כמה חודשים כבר דובר על תנועה חדשה".

גולדמן: "היינו צריכים להחליט איך הכי נכון לארגן את קבוצות החניכים ששירתו במסגרת הש"ש, כך שנוכל להדריך אותם מקרוב, וכך הגענו בשנת 2007 לעפולה. ארגנו קבוצות של שנת שירות באזור עמק יזרעאל ובעפולה עצמה ועברנו לגור כאן כדי להיות קרובים אליהם ולהדריך אותם. הקמנו עמותה והתחלנו לפעול באופן עצמאי, וממספר גרעינים של אמנים הפכנו לתנועת תרבות. זה היה צעד משמעותי, כי תרבות היא מושג רחב יותר שכולל גם מוסדות, מדיניות וקהילה".

במסמך המייסדים של תנועת תרבות נכתב: "אנו, כקבוצה של יוצרים צעירים אשר גדלו והתחנכו בארץ, מאמינים כי דווקא עלינו מוטלת הזכות והאחריות לעיצוב עתידה של החברה בישראל. אנו מאמינים כי על האמנות והתרבות מוטל תפקיד חברתי, במעשה החינוכי העמוק בתוך קהילות בישראל – להיפרד מהקהל ולהתחבר לקהילה!"

קבוצה שמחוברת למקום

המסלול שמציעה תנועת תרבות מתחיל כבר בתנועת נוער שפועלת במקומות שונים בארץ. הנוער נפגש ב"בתי היוצרים" – בית לאמנות ותרבות לנוער בשכונה, ובמהלך השנה מתקיימים מחנות לבני הנוער שבהם נפגשות הקבוצות מכל הארץ. משם ממשיך המסלול לשנת שירות שבו הקבוצות יוצאות לשנת התנדבות לפני הצבא ובסיומה ממשיכות יחד כגרעין לשירות צבאי בנח"ל המלווה על ידי מדריכים בוגרים

תנועת תרבות - גרעין האומנים בשוק הישן בעפולה. מימין: דימה טרשצ'ניקו, הדס גולדמן, וגילי ברק

מהתנועה. בסיום השירות הצבאי הקבוצות מתיישבות ביישוב או בשכונה בפריפריה ומקימות "קהילת תרבות", קיבוץ אמנים מחנכים שממשיכים את העשייה בקהילה המקומית ואת הדרכת הצעירים בשלבים המוקדמים של המסלול. עד היום הוקמו קהילות תרבות בנהריה, עפולה, נתניה וראשון לציון, וקהילה נוספת אמורה לקום בקרוב בחיפה או בירושלים.

חברי קהילות התרבות, כולם בוגרי בתי ספר לאמנויות, מבקשים להציב אלטרנטיבה חברתית פריפריאלית למסלול המצופה מאמן או מאיש תרבות ישראלי. "במגמות האמנות בבתי הספר וגם במוסדות ההשכלה הגבוהה בתחום האמנות, מלמדים אותך להיות אמן מקצועי ולפתח קריירה", אומרת גולדמן, "אבל אין כל קשר בין זה לבין סוגיות חברתיות של מרכז ופריפריה, רב-תרבותיות ופער סוציאלקונומיים בחברה. אמנים יכולים ליצור סביב סוגיות חברתיות, אבל הם לא ישימו את עצמם במקומות שבהם יכולה להיות להם גם השפעה סגולית כאמנים".

גילי ברק: "יש עוד אפקט לפעילות שלנו בפריפריה, כי יש קשר בין מה שקורה בחברה הישראלית לבין היכולת של אמן לחיות בפריפריה ולפעול בה. אין היום שוויון הזדמנויות בין מרכז לפריפריה בהרבה תחומים, ובטח שלא בתחום האמנות. עשיתי את שנת השירות שלי במצפה רמון, והמטרה היחידה של שכבת האמנים הצעירה שגדלה שם הייתה לצאת משם כמה שיותר מהר ולעבור למרכז או לחו"ל. אנחנו מאמינים שמוכרחים ליצור גם בפריפריה תנאים כלכליים ותשתיות כדי שגם שם אמנים יוכלו לפעול, להתפתח ולצמוח כאמנים פעילים בחברה הישראלית".

גולדמן: "ההתיישבות שלנו לטווח ארוך באה מתוך תובנה שעם חזון כמו שלנו, אי אפשר לעשות 'נגעת נסעת' – לבוא לשנתיים, לעשות פרויקט אמנותי וללכת. חייבים התיישבות בשביל לייצר קבוצה שמחוברת למקום ופועלת ליצירת תשתיות ליצירה בתחומי התעסוקה, התרבות, הפנאי, החינוך ועוד.

"כדי שאמן יוכל לחיות, לעבוד, ליצור ולהתקיים בפריפריה, מוכרחים התיישבות קבע, ולכן הדגש שלנו דומה לקיבוצים העירוניים וגם לגרעינים התורניים מבחינת המוטיבציה ומבחינת הרצון להתערות בתוך הקהילה. מצד אחד אנחנו קהילה מאוגדת ומאורגנת שהיא תוצר של מסלול שנת שירות ונח"ל, אבל מצד שני יש לנו משימה חברתית לא רק ליצור קהילה ולדאוג לעצמנו, אלא גם לפעול במקום שבו אנחנו גרים מתוך הכוח של האמנות והתרבות, לפתח תשתיות ולהתחדש גם בתחומים נוספים."

אמן בית ספר

מעבר לפעילות בשוק הישן, חברי קהילת תרבות בעפולה מפעילים בעיר פרויקטים נוספים. הם מנהלים תיאטרון קהילתי בשכונת גבעת המורה בעיר, אחד מחברי הקהילה מנהל את גלריית האמנים העירונית, וחלק מחברי הקהילה, בוגרי תואר ראשון בחינוך ובעלי תעודת הוראה, משתלבים גם במערכת החינוך הפורמלית.

"פיתחנו מודל של 'אמן בית ספר' שמשלב אמנות בתוך לימודי הליבה", מספרת גולדמן. "האמנים לא נכנסים לבתי הספר כמורים לאמנות אלא עובדים עם מורים ממקצועות שונים בתוך הכיתה. אמן חזותי למשל הצטרף לשיעורי תנ"ך ולימד בכיתה יחד עם המורה לאורך כל השנה, כשהוא מנחה פרויקטים של התלמידים שעוסקים בניתוח הסיפורים באופן אמנותי. בסוף השנה הכיתה הפיקה תערוכת צילום שמציגה את התכנים התנ"כיים שהם למדו באופן אחר, עם זיקה למציאות שלנו היום. התוכנית הזאת רצה כפיילוט כבר כמה שנים בקהילות שלנו, ומבחינתנו היא צריכה לקבל תקן קבוע בתוך מערכת החינוך. אנחנו מאמינים שמערכת החינוך במאה ה-21 חייבת לשלב בתוכה יצירות ואמנויות".

פסטיבל עפוליו במתחם השוק החדש בעפולה, 2018. צילום: דימה חבר

פרויקט מעניין נוסף של תנועת תרבות שפועל בעפולה הוא בית הספר "תרבות" – מוסד לימודים על-תיכוני שהוכר על ידי משרד התרבות, המבקש להכשיר אמנים חברתיים, ומבוסס למעשה על הפדגוגיה שפותחה בתנועה לאורך השנים. כ-60 סטודנטים לומדים כיום ב"תרבות" במגמות אמנות שונות, ובשנת הלימודים הבאה צפויים ללמוד בו כבר 110 סטודנטים. "מרחב ההתנסות של בית הספר הוא העיר עפולה", מספרת ברק. "כל הפרקטיקות של הקשר בין אמנות לקהילה מתרחש ברחובות של העיר, עם התושבים, מתוך מפגש איתם. קבוצה של סטודנטים לאמנות פלסטית, למשל, יצרה תוצרים אמנותיים חזותיים דרך מפגש עם רחוב אחד בעפולה".

דימה טרשצ'נקו הוא סטודנט למוזיקה בבית הספר "תרבות". "הפן החברתי מתבטא בכך שלצד הלימוד המקצועי, אנחנו גם חוקרים

מגמות שקשורות לתרבות הישראלית ולחברה הישראלית כדי להבין מה צו השעה שלנו, כאמנים. השאיפה שלנו היא שיבואו לכאן כמה שיותר סטודנטים, גם אם הם לא מהתנועה, כי יש כאן אמירה חשובה שאמן לא צריך בהכרח לעבור בתל אביב בשביל ללמוד אמנות. אתה יכול להיות אמן לא פחות טוב ולא פחות מוכשר גם כשאתה גר בטבריה או בעפולה, לומד פה, נשאר לגור פה ומחובר כאמן לסביבה שלך".

גם אמנים, גם פעילים

מה אתם יותר – אמנים או פעילים חברתיים?

גילי ברק: "זו שאלה שבכוונה לא הכרענו בה עד היום, כי היא מניעה אותנו לפעולה. אני רוצה לקחת את שני הכובעים ולשים אותם יחד. אני פעילה חברתית וגם אמנית בפני עצמי, תושבת העיר וגם עושה למענה, רואה את הצרכים של האחרים וגם את הצרכים שלי. השילוב הזה אומר להחזיק כל הזמן בתפקיד דואלי שמייצר דברים, והוא בא לידי ביטוי גם במה שעשינו בשוק הישן. זה היה מרחב מסוכן, לא בטוח ומלוכלך, והחלטנו שדווקא כאן תקרה המהפכה, כי זה שתי דקות מהבית שלנו וכי קהילת הסוחרים צריכה אותנו, הכוח הצעיר והיוצר, כדי להחיות את המקום, וכי יש כאן פוטנציאל שרק קהילה חזקה של אמנים יכולה לזהות, ולהכניס אליו את הצבע".

דימה טרשצ'נקו: "כשהדרכתי קבוצת צעירים שעמדה לפני שנת שירות בתנועה, אמא אחת אמרה לי שהיא רוצה שהבן שלה יהיה בשנת שירות אצלנו כדי שהוא ילמד לנגן סקסופון. ומצד שני, הרבה צעירים אמרו לי: 'אנחנו לא יודעים אם אנחנו ממש אמנים. אנחנו כותבים שיר פעם בשנה, אבל מתאימה לנו העשייה החברתית שלך'. במפגש בין אלו שבאו בגלל האמנות לבין אלו שבאו בגלל הפן החברתי קורה משהו מעניין. כל אחד הולך צעד לכיוון השני, וכך נוצרת חברה שמחזיקה את המתחים הנכונים".

העולם כעיר - העיר כעולם

בחזרה לייחודיות מרחבית

פרדי כהנא - אדריכל
בית העמק

מדינת ישראל כעת מונה כ-8.8 מיליון נפש והתחזית לשנת 2030 צופה אוכלוסייה של כ-11 מיליון נפש. גידול זה, ברובו בחצי הצפוני של המדינה, כלומר על שטח של כ-10,000 קמ"ר, יביא לצפיפות של יותר מ-800 נפש/קמ"ר, בין הגבוהות בעולם. לפי אומדן סופר והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מעל 90% מהאוכלוסייה כבר גרה בערים ומכך ניתן לצייר תמונה די ברורה של העיור העתידי והיישובים והמועצות האזוריות שייבלעו בו.

המצב אמנם רחוק מהריכוז האורבני שמתחולל בשאר העולם אך נחוץ לשאול: מה גורלם של כ-300,000 נפשות (10%) שיתאספו למרחב החוץ-עירוני?

ברור שמדינת ישראל תהפוך ל"מדינת עיר" בה הריכוז העיקרי ישתרע לאורך החוף, ירושלים ועד באר שבע, עם שאר האוכלוסייה ב"פריפריה" כמרחב מחוץ לעיר המרכזית, נספח לעיור הדומיננטי. היכן, אם כן, החלופות העשויות לאפשר חיים חוץ-עירוניים משמעותיים?

בישראל עדיין קיימות חלופות מקבילות למטרופולין ולא רק הפרברים המגוננים הפריפריאליים.

היישובים הקהילתיים, הקיבוצים "המתחדשים", הקיבוצים השיתופיים והעירוניים כקומונות; כולן סוג של מקום פיזי "אחר - טוב יותר"; לא בהכרח ובכל מקרה, סוג של מוקד רעיוני, משימתי, השואף לחזון "אוטופי" כחלופה מעשית לתיקונו של העולם...

נחוצה כאן אבחנה מעמיקה יותר לגבי מהותם של "היישובים הקהילתיים". אלה הוקמו כמשימה לאומית, ככלי לתפיסת שטחים וקרקעות לשם בטחון מרחבי, כאמצעי ל"יהוד הגלילי" ומאוחר יותר של עזה, יהודה ושומרון. המתיישבים נמשכו בהטבות, במגרשים זולים ובתשתיות מפותחות יחסית לכל התיישבות אחרת. היישובים הוקמו ללא אמצעי

ייצור, ללא חקלאות - פרברים באחו שאוכלסו על ידי עוזבי קיבוצים, קבוצות של אקדמאים, אנשי היי-טק, אנשי מקצועות חופשיים, רוב רובם אשכנזים שבמהרה יצרו מכשולים למניעת קליטה של "לא מתאימים" ובודאי להצטרפותם של ערבים. המיזם הצליח מעל המצופה והיום, בגליל, קיימים גושים של יישובים קהילתיים מאוגדים במועצות האזוריות, הנהנים משירותים מוניציפליים, תרבותיים, חינוכיים וכו' ברמה גבוהה ביותר, אם כי אקסקלוסיביים - לא לכולם...

לא קל לאבחן את "הקהילה" שביישוב הקהילתי - בהעדר כל ייחוס לייצור, לקרקע, לשיתוף כלכלי (מלבד מיסוי) ולערכות הדדית, קהילתית. "היישוב הקהילתי" זהה לכאורה לפרבר; אוסף משפחות עמידות ופרטניות הגרות בסמיכות, כל אחת בדרכה ובעצמאותה הכלכלית ללא שום מחויבות הדדית.

הקיבוץ בגרסתו "המתחדש" עדיין שונה, אם כי, לאחר ההפרטה, התמורה הדיפרנציאלית, הפרצלציה, השינוי, העצמאות הכלכלית, השינוי במבנה הדמוגרפי, הדילול בסולידאריות, ההפרדה בין הקהילה לייצור ובהפחתה בשירותים המוניציפאליים, נוצר דמיון בין שתי "הקהילות". נשארים אומנם הדני"א השיתופי, אמצעי ייצור משותפים, הערבות ההדדית, הפתיחות האוניברסאלית שמתבטאת בחגים, בתרבות ובחינוך - אולם עד מתי? האם קיומם של אלה מספיק להבטיח המשך של קהילה אמיתית או שמא ניתן עדיין לשאוף לחיזוק השיתוף והשוויון כאושיות "הקהילתיות"? ואם לאו, להרפות ולעבור ל"יישוב קהילתי" ולהצטרף לעיר הניו-ליבראלית הגלובאלית...

קול

שולחן קהילות הייעוד

באתר שלנו כבר ביקרתם?

www.communa.org.il